

טבריה
TIBERIAS
שולם קק
6933

ארץ הכינרת

גיליון מס' 15 | סיון תשע"ו יוני 2016

ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת - בשיתוף איגוד ערים כינרת

גיליון אביב-קיץ

הכל תחת קורת גג אחת בשי אל מוצרי פרסום ושיווק מקבוצת א.ל. הסעות מנחמיה בע"מ

לקוחות יקרים!

חברת שי אל פרסום ושיווק מעמידה לרשותכם ולשרותכם את המיטב והמירב בתחום הפרסום, החל משלב ההזמנה, הגרפיקה, המוצרים האיכותיים הדפסת משי, סובלימציה, הדפסות טמפון, רקמה והדפסה דיגיטלית ועד לאספקה ישירה בבית הלקוח

מוצרי פרסום לקידום מכירות | כובעים, מוצרי טקסטיל וחורף | ספא, טיפוח ומוצרי רחצה | תיקים ידידותיים לסביבה | מוצרים לתערוכות וכנסים | עטי יוקרה, עטים לפרסום | מוצרי ספורט, תיקי נסיעות ותרמילי גב | חולצות טריקו, חולצות מנדפות זיעה, חולצות אמריקאיות | מחברות ופנקסים, יומנים ולוחות שנה | ביגוד מקצועי ונעלי עבודה בטיחותיות | ביגוד חורף | מוצרי קיץ חופש ונופש | מוצרי שולחן במבחר דגמים | מוצרי אלקטרוניקה ו-USB | מבחר כוסות ובקבוקי ספורט | דגלי לוגו, דגלי מדינות ודגלי ישראל | שלטי שמשונית | רולאפים | מוצרים לסוכני ביטוח | מתנות לימי הולדת וסוף שנה... *לא מה שבזיק...*

אלוהיכם בכל צד
יוסי שחר - מנכ"ל

משרדנו/אולם תצוגה בפארק התעשייה אדיסון בעמק הירדן

ת.ד. 20 מנחמיה | טלפקס' 04-6724300 | פלאפון: 050-8852885 | 8yossi@gmail.com

צילום: צחי גביש

כתבות

- 12 לכל אחד חוף לפי צרכיו
חופים שקטים מרעש, חופים מונגשים לאנשים עם מוגבלויות, וחופים עם גישה לכלי ספורט עד קו המים", מבטיח אלי מלכה, יו"ר איגוד ערים כינרת החדש / ארנון לפיד
- 14 איך מקימים ביצה? איך משחזרים עבר?
שטח של כ-400 דונם, בצפון-מערב שמורת החולה, הוצף לאחרונה (בכוונת מכוון), ויצר בית גידול חדש לחי ולצומח / רן מולכו
- 18 טבריה, אדריכלים רבים לה
שכונת קריית-שמואל, בית החולים שוויצר, בית המלון אליזבת, תחנת הכוח, ועוד, הם פרי יצירתה הייחודית של האדריכלות היהודית בעשורים הראשונים של המאה הקודמת / ד"ר אסתי ינקלביץ
- 22 נקייה יותר, בטוחה יותר, איכותית יותר
"שינוי של 180 מעלות", אומר אריה סגרון, שמוביל את תחום ניהול חופים באגף מינהלת הכינרת, ומנצח עליו בתבונה רבה וביד רמה / איצי ברתנא

מדורים

- 5 מעט לעת / צביקה סלוצקי
- 6 הכל זורם
- 28 חינוך וקהילה
• הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים ואיגוד ערים כינרת, משלבים ידיים כדי להקטין את שיעור התאונות של הנופשים, בדרך לכינרת ובחזרה ממנה / יעל סלע
• כיתת הלימוד של "אקו-כינרת" / איצי ברתנא
• טבע בלב העיר, "פארק הזהב" ו"נחל הזהב" שנמצאים בליבה של קריית-שמונה, הם מקור העצמה לעיר ולתושביה / שרית קוז'יקרו-אלימלך
• ניקיון פסח לכינרת / תקשורות
• "זורמים לירדן", פעם שנייה / יעל סלע
• יצאת נקי יצאת חיים / יעל סלע
- 37 לגעת בטבע - לגעת ברוח
• השביל מחליף נופים בלי הרף / דניאל וקנין
• סיפור חוצה גבולות. סיפורה המופלא של הנשרה, שאולי תביא לנו את השלום / נעמה מנספלד, רשות הטבע והגנים
• סינגל יער שוויץ בארץ הכינרת / תומר חלי
• מזון מן הטבע / לילך מוצפי-הראל
- 46 הפסקת קפה וחידת הגיליון

עורכת ראשית: יעל סלע | עורכת בפועל ומפיקה: סיון חודי
מערכת: איצי ברתנא
מו"ל: רשות ניקוז ונחלים כינרת. כל הזכויות שמורות
השער: רפסודיה בכינרת צילום: סיון חודי
לתגובות: 04-8591926, yael@lakekinneret.co.il
המערכת אינה אחראית על תוכן המודעות.

עיצוב גרפי והדפסה: דפוס כינרת טבריה 04-6797777

ארץ הכינרת

ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת
בשיתוף איגוד ערים כינרת

MISHKAL TOURS משקל טורס

שירותי הסעוה לפוארים לכל הארץ

24
שעות

אוטובוסים | מיניבוסים
מוניות | רכבי נכים
הסעות לכל הארץ

www.mishkal-tours.co.il

מושבה יבנאל, ת.ד. 176 מיקוד 15225
טל: 04-6708034 | פקס: 04-6708234
נייד גיורא: 050-8677511 | נייד ערן 050-8677507
mishkaltours@gmail.com | מצאו אותנו ב-

כינרת כינרת, נראית אז אחרת

הכינרת זוכרת לא מעט שנים שחונות, אבל אם מסתכלים על כמות "המים הזמינים" (כמות המים שמתווספת, בניכוי ההתאדות), אז כמות דלה כמו זו של השנה לא זכורה לה כבר מאה שנה. ובכל זאת, כמאמר השיר, שירה על שפתיה תמיד, וכך יהיה גם בעונה הזאת, שזה עתה נפתחה

החורף שזה עתה חלף עבר לו, היה מהחלשים שידענו כאן זה שנים. הוא היה קצר מדי, ודל מדי, ומאכזב למדי. החרמון בקושי הלבין, הזרימות בנחלים היו רפות, מאגרי המים התקשו להתמלא, ומפלס הכינרת הגיב בהתאם. בעצלתיים. התווספו לו במהלך התקופה הזאת רק 68 כאשר הממוצע הרב השנתי הוא כ-160 ס"מ, גם שני החורפים הקודמים היו דלים ביותר בצפון.

התוצאה: בסוף החורף עמד המפלס על רום 212.36 - מ', שרחוק 64 ס"מ בלבד מהקו האדום, העומד על 213.00 - מ'. המשמעות היא שהשנה נרד אל מתחת לקו האדום, וזה יקרה גם אם נצמצם את כמות השאיבה מהכינרת עד למינימום. המינימום הוא כ-140 מיליון מ"ק (30-50 מיליון מ"ק, שדרושים כדי לשמור את מתקני המוביל הארצי במצב שמיש, בעיקר באתר אשכול, ועוד כ-90 מיליון מ"ק שנשאבים במהלך השנה ליישובים בסובב כינרת ולירדן).

הירידה הצפויה של המפלס אל מתחת לקו האדום לא זרה לכינרת, שכן היא ידעה שנים בהן הגיע המפלס עד ל"קו השחור", עד ל-214.87 - מ', שזו הירידה הנמוכה ביותר שנמדדה בכינרת אי פעם. ועוד נתון מעניין: ההיסטוריה והכינרת זוכרים לא מעט שנים שחונות, אבל אם מסתכלים על כמות "המים הזמינים" (כמות המים השנתית שמתווספת לכינרת, בניכוי ההתאדות), אז כמות דלה כמו זו של השנה לא זכורה לכינרת כבר מאה שנה. הנזקים שנגרמים מכך הם גם אקולוגיים וגם תיירותיים. הנזקים האקולוגיים מתבטאים בהפרת האיזונים שקיימים באגם ובסביבתו בחי ובצומח, והתיירותיים, במספר הנופשים והרוחצים שבאים אליו. כי ברגע שהמפלס יורד והמים מתרחקים מהחוף באים פחות נופשים. הקשר כאן הוא ישיר ומובהק.

כך או כך, הכינרת וסביבתה כבר רוחשים פעילות. יריית הפתיחה ניתנה בתחילת חודש אפריל, בצעדה רבת משתתפים, "זורמים לירדן", שהתקיימה באום-ג'וני והסביבה. הצעדה הייתה לא רק סוג של הפנינג, אלא גם נשאה עמה מסר, לשמור על מקורות המים ולחזק את המודעות הציבורית לחשיבות שיקום נהר הירדן, שהוא ציר מרכזי בחיים ובמורשת של עמק הירדן. הצעדה קראה, בין השאר, גם לתמוך בתוכנית הקוראת להזרים את מי הכינרת, במסגרת ההסכם בין ממשלת ישראל לממלכת ירדן, דרך אפיק הירדן, ולא באמצעות צינור תת-קרקעי, שיונח באדמות העמק.

תכנית השיקום של הירדן וגדותיו, כוללת גם השבת צמחים טבעיים למערכת האקולוגית המתחדשת, והקמת מתקן לטיהור שפכים. במקביל, מתבצע בשטח פיתוח תיירותי לאורך 11 קילומטרים, שכולל הסדרת מערכת שבילים להולכי רגל ולרוכבי אופניים, נקודות תצפית, פינות ישיבה, הקמת חניון לילה, ועוד.

ומה עמנו הפעם? אלי מלכה, שהתמנה לאחרונה ליו"ר איגוד ערים כינרת, מבטיח שעד שנת 2020 כל חוף מחופי הכינרת יענה על ההעדפות והצרכים השונים של החופשים והנופשים בו; ד"ר אסתי ינקלביץ' מאוניברסיטת חיפה, מחזירה אותנו למחצית הראשונה של המאה הקודמת, ומספרת על האדריכלות היהודית, שהותירה את חותמה על המבנים המונומנטליים של טבריה (שכונת קריית-שמואל, בית החולים שוויצר, בית המלון אליזבת, תחנת הכוח, ועוד); ד"ר ראובן גפני מספר לנו על בית הכנסת החסידי העתיק ב"חצר היהודים" בטבריה, שמשקף את קורותיו של היישוב היהודי בגליל מאז שלהי המאה ה"ח ועד ימינו; ואריה סגרון, מנהל תחום חופים באגף סובב כינרת, לוקח אותנו לסיור בכמה מהם. קריאה מהנה.

שלכם,

צביקה סלוצקי

מנכ"ל רשות ניקוז כינרת

הערך המוסף של הרשות

התפיסה של רשות ניקוז כינרת היא רחבה ורב-תחומית, ועוסקת גם בבניית עתיד

איצי ברטנא

בשיחתנו הפעם, מבקש אהרון ולנסי, יו"ר רשות ניקוז כינרת, לדבר על התפיסה הרב-תחומית של הרשות, וכדי להמחיש את דבריו הוא עושה הקבלה בינה לבין גוף קרוב אחר, הפורום של הגליל העליון המזרחי, שתפיסתו דומה, ועוסקת ברובה בבניית עתיד. הפורום המדובר גם משלב ידדים עם הרשות, אבל על כך בהמשך.

"התפיסה של רשות ניקוז כינרת, וזה מאוד לרוחי, היא רחבה ורב-תחומית", אומר ולנסי, ומסביר: "הרשות לא מסתפקת בתחום הצר והמוגדר שלה, שזה ניקוז, שימור, פיקוח, אכיפה, שמירה על הנחלים והחופים, ועוד, אלא עוסקת גם בסביבה, בתיירות, בפיתוח מפעלים תיירותיים, ובנגישות תיירותית. היא אפילו מרחיקה לכת ודואגת לאוכלוסיות מיוחדות.

"אנחנו משקיעים גם בחינוך", מוסיף ולנסי, "בעיקר בילדים ובני נוער. לאחרונה התחלנו לשלב בפעילויות החינוכיות שלנו גם אוכלוסיות מבוגרות, של פנסיונרים, בעיקר בשימור הנחלים. יש להם את הפנאי הדרוש, וגם מודעות גבוהה לנושא.

"אם תביט סביבך, תראה כאן ארגון שמקיף 30 רשויות ומנצל את המנדט שלו כדי להרחיב את היריעה ולעסוק בנושאים שמתייחסים לכלל צרכי האדם והטבע. הגישה ההוליסטית שלנו באה לידי ביטוי בעבודה היומיומית, וזה מאוד מתאים לתפיסה שלי. אני פועל בעוד ארגון, שהייתי בין מוביליו ומעצביו, הפורום של הגליל העליון המזרחי, שמונה כבר 20 רשויות, ואנחנו פועלים שם בדיוק על פי אותה תפיסה מרחיבה. "פורום הגליל העליון המזרחי", מפרט ולנסי, "התגבש והתאחד, כי הוא מבין שיש אתגרים משותפים שהם מעבר למנדט המוניציפלי של כל רשות לעצמה. מדובר כאן על אוכלוסייה של כ-200 אלף תושבים, שמייצרים עוצמה אזרחית גדולה, ובחרה להיות אחראית לגורלה תוך בניית סדר יום וחזון משותף, שבנוי על מחקר, אקדמיה, וחדשנות בתחום התעשייה והתחומים החברתיים. הדברים האלה הולכים ומתפתחים. לאחרונה, אחרי

הפיילוט של בית הספר לרפואה והתנופה של מיגל, אנחנו שומעים על רעיונות שקשורים למכון וולקני, ובעתיד, אין לי ספק בכך, יקום כאן גם מוסד אקדמי ברמה של אוניברסיטה". ובחזרה אלינו: "רשות ניקוז כינרת מתנהלת באופן דומה לזה של הגליל המזרחי. ההתנהלות הזאת מסייעת לנו לקבל תמיכה ממשלתית גדולה, וגם עזרה בשוטף. אנחנו לא עוד רשות, אנחנו לא עוד מעשה קטן פה ומעשה קטן שם, עם עוד תקציב ייעודי לכאן ותקציב ייעודי לשם. אנחנו הולכים באופן רחב. אנחנו בונים מנופים, שיהפכו בעתיד לאורחות חיים.

"רשות ניקוז כינרת בחרה דרך, שמחברת רעיונות, ואוכלוסיות, ורשויות מוניציפליות, ומאמץ משותף עם הממלכה, כדי ליצור איכות חיים טובה יותר לתושבים. זה משתלב עם הרעיונות של הגליל העליון המזרחי, שרואה את החיבורים של האוכלוסיות והרשויות, כאמצעי להגשמת מטרות משותפות של כל תושבי האזור".

אלי מלכה, שנתמנה לאחרונה ליו"ר איגוד ערים כינרת, במקום יוסי ורדי, עומד גם בראש הפורום המזרחי. זה בוודאי מחזק את שיתוף הפעולה בין שני הגופים האלה.

ולנסי: "בהחלט. אלי מוביל את הפורום המזרחי ביד רמה, ומוכיח מנהיגות מצוינת. אין לי ספק שהכניסה שלו לארגון שלנו, תוסיף עוד נדבך לכל מה שדיברנו עליו.

"ובל נשכח את צביקה סלוצקי, עם הרעיונות, היוזמות, ושדה הראייה הרחב שלו. וגם אני מביא אתי משהו. אם נצרף את כל אלה יחד, אין לי ספק שנוכל להגביה עוף. בכלל, יש כאן, ברשות, אנשים מדהימים בכל התחומים, וחדוות יצירה בלתי רגילה. האנשים האלה יודעים להביא משאבים, כדי להגשים את הרעיונות עליהם מנצח ביד רמה צביקה סלוצקי.

"שמע, הפעילות ברשות ניקוז כינרת יכלה לשעמם אותי, אבל אני מוצא את עצמי כאן עם חבורה נפלאה. אני שייך לארגון תוסס ואיכותי, שבונה את הצפון גם בחלק הפיזי שלו, גם בחלק החברתי שלו, וגם בשילוב של האדם והטבע".

אהרון ולנסי

מפלס הכינרת קיץ 2016

פנחס גרין

החורף האחרון באזור אגן היקוות הכינרת הסתיים בקול ענות חלושה. זו השנה השלישית ברציפות שבה כמות המשקעים היורדת בצפון נמוכה מהמוצע הרב שנתי, בעוד שבמרכז ובדרום הארץ כמויות הגשם גדולות מאוד (מגיעות לממוצע הרב שנתי ובמקומות מסויימים אף עולות מעל לממוצע הרב שנתי). קיימת הערכה המבוססת על מחקרים שמגמה זו תמשך, ככל הנראה, גם בעתיד.

נכון ל-20.06.2016 עומד מפלס הכינרת על רום 212.69-, כלומר, 31 ס"מ מעל לקו האדום התחתון (213.00-) ו-3.89 מ' מתחת לקו האדום העליון (208.80-). במהלך החורף האחרון עלה מפלס הכינרת ב-69 ס"מ בלבד לאחר ירידה של 1.28 מ' במהלך הקיץ הקודם (העלייה החורפית הממוצעת במפלס הכינרת היא כ-1.5 מ'). המפלס המירבי בסוף החורף הגיע לרום 212.35- ביום 22.04.2016. מאז ועד היום ירד המפלס ב-34 ס"מ. למעשה, אין כמעט שאיבות מים מהכינרת למוביל המים הארצי. ירידת המפלס היא בעיקר כתוצאה מההתאדות ושיאיבת המים לאספקה לסובב כינרת ולממלכת ירדן. אין ספק כי בקצב הנוכחי של ירידת מפלס הכינרת, יחצה המפלס בסוף הקיץ את הקו האדום התחתון וירד מתחתיו. מועד תחילת ירידת הגשמים בסתיו הבא וכמות הגשמים הם אלה שיקבעו עד כמה ירד המפלס מתחת לקו האדום.

* הערה: הנתונים מבוססים על נתוני השירות ההידרולוגי של רשות המים.

אתר ירדנית. צילום: סיון חודי

אתר ירדנית עולה מדרגה

ליעד שכטר
אגף ניקוז ונחלים

אגף ניקוז ונחלים מסיים בימים אלה עבודות פיתוח באתר ירדנית, סמוך לקיבוץ כינרת.

הפיתוח, במימון החברה הממשלתית לתיירות ורשות ניקוז ונחלים כינרת (כ-300 אלף שקלים), כלל הקמת אמפיטיאטרון מקורה בעל תכולה של כ-180 איש, בניית רחבת אבן ומדרגות בתוך מי הירדן לצורך טבילת צליינים, הסדרת שבילים מונגשים לנכים, ושתילה של צמחייה מקומית. בנוסף, הועתקה הגדר שתוחמת את האתר, והוכשרה רחבה גדולה לקיום טכסים רבי משתתפים.

שריפה ליד "גשר אריק" השחיתה מאות דונמים של טבע

מזג האוויר השרבי השורר ברחבי הארץ בשבועות האחרונים, יוצר סיכון מוגבר לשריפות, שנגרמות בעיקר בשל חוסר תשומת לב של מטיילים, וגם בשל הצתות.

שלום אלבז ויעל סלע

באזור הכינרת שררו בשבועות האחרונים טמפרטורות גבוהות

במיוחד, שחצו את רף ארבעים המעלות, ושימשו מצע נוח לשריפות שפרצו באמצע מאי, בשעות הצהריים, וכילו מאות דונמים של צמחייה טבעית בסביבת "גשר אריק" ובסביבת בית ההארחה הנוצרי ימק"א.

צוותים מוגברים של כיבוי אש מתחנות גולן וטבריה, פעלו בשטח כדי למנוע את התפשטות השריפה לעבר סביבת מגורים וכבישים סמוכים, ובשעות הערב הושגה עליה שליטה. מעבר לנזק הנופי הנראה לעין, שצבע את סביבת הכינרת בשחור ואפור עגמומיים, נגרם נזק משמעותי לבתי גידול רגישים על שפת האגם. צמחיית הגדות נשרפה כליל, וכך גם עצי ענק רבים. בעלי חיים רבים, זוחלים, ציפורי שיר, ויונקים קטנים, נפגעו אנושות מהשריפה, ויעבור זמן רב עד שהמערכת האקולוגית תשתקם ותחזור לקדמותה.

גם המטיילים בשביל סובב כינרת, במקטעי השביל היפים באזור "עינות רקת", הסמוכים לימק"א, ובמקטע "גשר אריק", סבלו מהשריפה ועזבו את המקום במפח נפש. המקום כרגע שרוף ומפויח, ואינו מסביר פניו למטייל.

בדוברות כיבוי אש של מחוז צפון ציינו, כי לאחר בחינת הממצאים בשטח ובדיקה של חוקר דליקות, מדובר ככל הנראה בהצתה, ונעשים מאמצים לאתר את העבריין (או העבריינים). ברשות הכינרת ובכיבוי אש, מבקשים מהציבור הרחב לנהוג במשנה זהירות במהלך השעות בחיק הטבע בימי הקיץ החמים: לדאוג לכיבוי מוחלט של מנגלים ומדורות, להימנע מהשלכת סיגריות דולקות, וכדומה.

שריפה ליד ימקא. צילום: נטלי זאבי

פקח אחד, שני פרויקטים

ביסוד-המעלה מכשירים פארק חדש, ובתעלה המערבית ממריצים את זרימת המים. גיא קולר מדווח מהשטח

איצי ברתנא

שני פרויקטים מעסיקים בימים אלה את הפקח הצפוני של רשות ניקוז כינרת, גיא קולר: האחד ביסוד-המעלה, והשני בתעלה המערבית. ביסוד-המעלה מכשירים פארק, שכולל קטע נחל מלאכותי, שיקום והסדרה של אזור המזח הישן, המשותף למושבה ולקיבוץ חולתה, ובונים אמפיתיאטרון לטקסים של היישוב. הפרויקט הוא ביוזמת המועצה המקומית יסוד-המעלה והמימון הוא של הקרן לשטחים פתוחים ורשות ניקוז כינרת. בסך הכול מושקעים בפרויקט, שאמור להסתיים בימים אלה, כ-1.1 מיליון שקלים.

במפגש התעלות, המזרחית והמערבית, המזרימות את מימי מקורות הירדן, מוציאים בימים אלה באזור האגמון בוצה על ידי כלים גדולים, ובקטעים מסוימים של התעלה עושים דיפון אבן כדי לייצב את הגדות. כל זאת, במטרה להאיץ את זרימת המים. זרימה יותר נמרצת פירושה פחות סחף, מסביר קולר. היוזמה היא של רשות ניקוז כינרת, והמימון, כמה מיליוני שקלים, הוא של רשות ניקוז כינרת ומשרד החקלאות. אגב, זה פרויקט מתמשך, שאין לו כרגע צפי לסיום. "כאשר יש תקציבים אנחנו ממשיכים", מסביר קולר.

למעלה: התעלה המערבית, למטה: יסוד המעלה. צילומים: גיא קולר

חוף חוקוק. צילום: דנה בכר

חוף מפרץ אמנון.
צילום: עמוס פארג'

אביב כינרת

חוף דוגה עובר שדרוג משמעותי, חוף דוגית עבר מתיחת פנים, וחוף אמנון מתנאה ב"דגל כחול". הכינרת מתעוררת לחיים

• פתיחת עונת הרחצה 2016

דנה בכר

אגף מינהלת הכינרת

עונת הרחצה 2016 נפתחה בחופי איגוד ערים כינרת כבר בחג הפסח, עם פתיחתן של

עשר עמדות הצלה בחופים: צינברי, שקמים, חוקוק צפון, מפרץ אמנון, כינר, דוגית, צאלון-גולן, לבנון, חלוקים, וגופרה עקב עבודות הפיתוח המתבצעות בחוף דוגה, נסגר החוף למבקרים. הנופשים מוזמנים להגיע לחופים הסמוכים, דוגית (שעבר מתיחת פנים משמעותית בחודשים האחרונים), גולן, כינר (חוף נפרד לדתיים) וצאלון, כולם חופי רחצה מוכרזים.

• חוף דוגה

עלות עבודות השיקום והפיתוח בחוף דוגה, שכבר החלו, מוערכות בכ-30 מיליון שקלים. המימון הוא של משרד האוצר, איגוד ערים כינרת, ומשרד התיירות. באיגוד ערים כינרת מתכוונים להפוך את דוגה, לחוף דגל בתחום נופש הקרוואנים בצפון בכלל, ובכינרת בפרט. בנוסף למתחמי הקרוואנים, יציע החוף מתחמי קמפינג משולב ובסיסי, מתחמי שעשועים וספורט, ועוד.

למרות העבודות בחוף דוגה, בחוף כינר הסמוך (חוף נפרד למגזר הדתי), תימשך הפעילות במתכונתה הרגילה. הכניסה לחוף תתאפשר דרך הכניסה הישנה, בסמוך למלון, ולא דרך חניון דוגה, כפי שהתאפשר בשנים האחרונות. באיגוד מדגישים כי עקב הסדרי התנועה החדשים, לא תתאפשר כניסת אוטובוסים לחוף כינר של האיגוד, אלא למלון כינר בלבד.

• חוף חוקוק צפון מחדש את פניו

במהלך החורף האחרון ולקראת פתיחת עונת הרחצה, הושקעו בפיתוח החוף ובתחזוקתו תקציבים גדולים, בגינון, שיפוץ מבנים, התקנת מצללות, ניקיון, ועוד. את חברת "מימי חוקוק", חברה-בת של חברת "רוביקון", שניהלה את החוף עד לעונת הרחצה האחרונה, החליף היזם משה אוחיון.

חוף חוקוק צפון, זכה בשנים האחרונות למיתוג ייחודי כחוף שקט למשפחות, שאסורה בו גם הבערת אש למנגל.

איגוד ערים כינרת ומפעיל החוף החדש, מזמינים את הציבור להגיע לנפוש בחוקוק צפון, החוף הירוק, וליהנות מהמתקנים, והשירותים שבו.

• "דגל כחול" לחוף אמנון

במסגרת השינויים בחופי הכינרת, שמוביל איגוד ערים כינרת, מונף השנה ה"דגל הכחול" בחוף מפרץ אמנון, שבצפון הכינרת. החוף השקט, המטופח, והפסטורלי, שוקם ופותח בשנים האחרונות, עם הסדרתם של מתחמי החנייה, שיפוץ מבני השירותים, תשתיות מונגשות לנכים, תאורה, וכריזה, והוא מיועד בעיקר למשפחות. קטעי שביל סובב כינרת הסמוכים לחוף, ממזרח וממערב, אשר פותחו בשנים האחרונות, הופכים את החוף לתחנת יציאה לטיילי השביל, וגם לסיורים ללא תשלום של איגוד ערים כינרת.

תו האיכות הבינלאומי, "הדגל הכחול", מחייב עמידה בסדרה של קריטריונים, כמו קיום פעילויות חינוכיות, פרסום מידע סביבתי, בדיקות איכות מים, ניהול סביבתי, שמירה על הבטיחות, נגישות נכים, מיחזור ומתן שירותים כל זאת, במטרה לאפשר לציבור הנופשים והמבקרים חוויית שהות ברמה גבוהה.

קידום פרויקט "הדגל הכחול" בכינרת, ביוזמת איגוד ערים כינרת, ובשיתוף ארגון "EcoOcean", מתקיים במטרה לעורר מודעות בקרב הנופשים, הקהילות המקומיות ומנהלי החופים, לניהול סביבתי נכון.

חוף צינברי. צילום: אבי אריש

חוף לבנון. צילום: אבי אריש

אחרי החגים

בעקבות לקחי פסח, תוגברו כל מערכי התפעול של הרשות מה שאפשר לעבור בשלום (ובכיף) גם את יום העצמאות

בהשוואה לחג הפסח, שבו פקדו את חופי הכינרת למעלה מרבע מיליון נופשים, יום העצמאות עבר בצורה רגועה יותר. עקב סמיכותו של החג לסוף השבוע, הוא נמשך ארבעה ימים, שבמהלכם פקדו את חופי הכינרת כ-65 אלף נופשים. שיא הפעילות בחופים נצפה כמובן ביום העצמאות עצמו, והחניונים אשר נסגרו עקב תפוסות מלאות, שבו ונפתחו במהלך סוף השבוע.

דנה בכר

בעקבות לקחי פסח, נערכו באיגוד לקראת יום העצמאות במתכונת מתוגברת בכל מערכי התפעול: החופים קושטו בשרשראות דגלים שהוסיפו לחופים נופך חגיגי; מספר גדול של עובדי ניקיון ומאבטחים עמדו בהיכון; שעות הפעילות של המצילים והחובשים הוארכו; ואמבולנס הועמד בכוננות בחופי מזרח הכינרת. בחלק מהחופים הוצבו לגיבוי ותגבור גם תאי שירותים כימיים ניידים, שנשטפו ונוקו במהלך כל החג.

במהלך כל ימי החג לא נצפו עומסי תנועה בכבישים של סובב כינרת, ובעקבות תיאום מוקדם עם משטרת ישראל, גם דרכי השירות בחופים נשמרו פתוחות ונערכה אכיפה מוגברת של איסורי חנייה בצדי הדרך. גם גרר הועמד בכוננות, כדי למנוע חסימת צירים במקרה הצורך.

בחג עצמו נערכו סיורים של נאמני הכינרת, המסבירנים של אגף חינוך, קהילה והסברה של הרשות, אשר סיירו בין הנופשים, חילקו שקיות אשפה, והסבירו את חשיבות השמירה על ניקיון הכינרת וחופיה וגרמו לציבור הנופשים להיות מעורבים ולקחת חלק פעיל בשמירה על הכינרת. קו סובב כינרת פעל במהלך כל החג, לרווחת הנופשים שרצו להגיע לחופים ללא רכבם הפרטי, ללא תשלום. במהלך החג פונו כ-65 טון אשפה, רובה ממכלי האצירה, הפחים והדחסנים, אשר מפוזרים בחופים.

חברת גלאמידי בע"מ

פועלת ברישיון מטעם משרד התמ"ת

ומעסיקה כח אדם בתחומי הצלה, אבטחה וחובשים.

המצילים שעובדים דרכינו הינם בעלי תעודות הסמכה ומוכרים ע"י התמ"ת.

החברה עובדת עם גופים ממשלתיים ופרטיים, בנקודות חוף/ בריכה

או בליווי קבוצות.

גלאמידי - מצילים אותך בכנרת!
galamidi.co.il

לתאום מראש אנא פנו אלינו
לקבלת הצעת מחיר: 077-9173212
או במייל galamidi26@gmail.com

לכל אחד חוף לפי צרכיו

אלי מלכה ראש המועצה האזורית גולן ויו"ר איגוד ערים כינרת החדש מבטיח, כי "עד שנת 2020, ניצור בידול בין החופים השונים בכינרת, כך שכל חוף יענה על ההעדפות והצרכים השונים של האזרחים: חופים שקטים מרעש, חופים מונגשים לאנשים עם מוגבלויות, וחופים עם גישה לכלי ספורט עד קו המים", לגבי המפלס, לצערנו, אינו יכול להבטיח דבר

עונת הרחצה הרשמית בישראל נפתחה, שוב ימלאו חופי הכינרת בהמוני בני ארצנו - נופשים, מתרחצים, משתכשכים, שוחים, צפים, שטים, ממנגלים, וגם סתם מטרידים, פה ושם. בארצות שמעבר לים, מרובות האגמים ומקווי המים השוצפים, אגם (פעם עוד כינינו אותו ים...), שגודלו כגודלה הצנוע של הכינרת אינו

ארנון לפיד

נחשב, אלא לבריכת שכשוך קטנה, שספק אם היא זוכה לסימון במפה. אך לנו, הדלים במים ובאגמים, אין יפה ממנה, ואין כמוה לעורר בנו רגשי אהבה ונוסטלגיה, וגם דאגה כשמפלסה צונח, ואסוציאציות של ראשית ההתיישבות, ושירת רחל. הו, כינרת שלי.

על פיתוח וניהול חופי הכינרת, אמון איגוד ערים כינרת, גוף שהוקם בשנת 2008, מתוקף החלטת ממשלה. תפקיד האיגוד: לרכז את כל סמכויות הטיפול, הפיקוח והאכיפה באגם ובסביבתו. ניהול האיגוד מופקד בידיה של מועצה בת 12 חברים, בהם נציגי משרדי הממשלה המשרד להגנת הסביבה, משרד הפנים, משרד החקלאות, ומשרד התיירות; נציגי הרשויות המקומיות עמק הירדן, גולן וטבריה; נציגי ציבור, ואחרים.

לפני כחודשיים, לאחר שמונה שנות פעילות אינטנסיבית כיו"ר איגוד ערים כינרת, פרש מתפקידו ראש המועצה האזורית עמק הירדן לשעבר, יוסי ורדי, ובמקומו נבחר לתפקיד ראש המועצה האזורית גולן, אלי מלכה. מלכה, המכהן כראש המועצה האזורית גולן משנת 2001, זכור - או כבר לא - כמי שהוביל בשנות ה-90 את המאבק להחלת ריבונות ישראל ברמת הגולן, במסגרת תפקידו כיו"ר ועד יישובי הגולן, וכמנכ"ל מפלגת "הדרך השלישית", שהקים עם אביגדור קהלני, בכנסת ה-14. בתום הקדנציה הראשונה לכהונתו, זכה מלכה בפרס "כנס ירושלים הלאומי להתיישבות", שהוענק לו בזכות עשייתו ותרומתו לפיתוח הגולן בשורה של נושאים, ביניהם פרויקט אכלוס הגולן והפיכתו לפארק תיירות ונופש מרכזי בישראל, ופיתוח התעשייה. ב-15 שנות כהונתו, נקלטו והתיישבו בגולן מאות משפחות, וגם כיום ממשיכה אוכלוסייתו להתרחב בכ-1,000 נפש מדי שנה. כל העשייה הרחבה הזאת, נעשית תוך הקפדה יתרה על ערכי הטבע, פיתוח אנרגיות מתחדשות, וגיבוש תוכנית אב לשטחים פתוחים, כבסיס לאיזון בין צרכי הפיתוח, ולשמירה על הסביבה. זה שלוש שנים מכהן מלכה גם כיו"ר פורום ראשי רשויות הגליל המזרחי, וכיו"ר דירקטוריון אשכול רשויות הגליל המזרחי. במסגרת תפקיד זה, הוא מוביל זה שנתיים את התוכנית לפיתוח הכלכלה והחברה בגליל המזרחי, בדגש על הפיכתו למרחב המחקר והפיתוח של מזון עילית ומזון מרפא, בשיתוף עם 17 ראשי רשויות, ומתוך תפיסה אזורית אסטרטגית ארוכת טווח.

ועם כל התפקידים והפעילויות האלה, תמצא זמן גם לתפקיד החדש?

מלכה: "בסופו של דבר, כל איש ציבור אמור לקבוע את סדר העדיפויות של תחומי פעולתו, ועל פיו להשקיע את זמנו ואת האנרגיה שלו. תפקיד יו"ר איגוד ערים כינרת, אינו מחייב עבודה יומיומית, ואפילו לא שבועית. תפקידי להתוות מדיניות, לכוון וליזום. את העבודה בשטח מבצע מנגנון שלם של אנשי מקצוע, הן באיגוד עצמו, והן ברשות ניקוז כינרת."

מהן סמכויות האיגוד, ומהי מטרתו?

מלכה: "הכינרת הינה מאגר המים הלאומי של מדינת ישראל, לצד היותה עוגן תיירותי ייחודי ומשמעותי לגליל בפרט, ולצפון בכלל. מטרת האיגוד, בראש ובראשונה, היא לשמור ולהגן על ערכי הטבע, המים והנוף. בנוסף, אמור האיגוד לקדם פיתוח תיירותי, שיסדיר וינגיש את חופי הכינרת לציבור הרחב, ויעניק לו חוויה של בילוי איכותי ונעים בחיק הטבע. סמכות האיגוד היא על ניהול החופים, טיפול באגם בראייה כוללת, וריכוז פעילויות הגופים השונים בתחום התכנון והבנייה, התיירות, ואיכות המים, לרבות נושא הגישה החופשית למים. זאת, בניגוד למצב שקדם לחקיקת החוק, שבו הסמכויות לנושאים אלה היו נתונות בידי מספר רשויות מקומיות, בהתאם לשטחי השיפוט שלהן, באופן שהקשה על פעילות מתואמת ומסודרת. אגב, בשטח השיפוט של המועצה האזורית גולן נכללים 12 ק"מ מחופי הכינרת, והם שואבים אליהם

"תפקיד יו"ר איגוד ערים כינרת, אינו מחייב עבודה יומיומית, ואפילו לא שבועית. תפקידי להתוות מדיניות, לכוון וליזום. את העבודה בשטח מבצע מנגנון שלם של אנשי מקצוע, הן באיגוד עצמו, והן ברשות ניקוז כינרת."
אלי מלכה

"אנחנו צריכים לעבוד בצורה מושכלת: לפתח את חופי הכינרת כך שמצד אחד תענה על הציפיות של המטייל שמגיע לנפוש באגם, ומצד שני, לעשות זאת תוך שמירה קפדנית על ערכי הטבע, על חוקי התכנון והבנייה, ועל המים". אלי מלכה

"אחד הפרויקטים המשמעותיים שהוביל ורדי, הוא שביל סובב כינרת, שבזכותו מתקיימת תיירות סביב הכינרת בכל ימי השנה. בקרוב נשלים את השביל, עד שיגיע לאורך של 58 ק"מ יחבוק את האגם כולו". אלי מלכה

את מרבית הנופשים בה. כאיגוד יש לנו יכולת לפעול מתוך ראייה כוללת, המביאה בחשבון את כל היבטיה הייחודיים של הכינרת. בשמונה השנים האחרונות, בתפקידו כיו"ר האיגוד, פעל יוסי ורדי נמרצות להפוך את האגם הלאומי למקום שטוב יותר ונעים יותר לנפוש בו: שיפור הניקיון, השירותים, הנגישות, התשתיות והתחזוקה של חופי הכינרת. מאז כהונתו, ניתן לראות שינוי גדול בכל הקשור לפיתוח החופים ולשירותים הניתנים בהם. חשוב לציין גם את צוות העובדים המסור, הן של האיגוד, והן של רשות ניקוז כינרת ונחלים, שאמונים על הביצוע, ורואים בעבודתם שליחות".

יושלים שביל סובב כינרת

אחד הפרויקטים המשמעותיים שהוביל ורדי, מספר מלכה, הוא שביל סובב כינרת, המקיף את האגם כולו, ומאפשר מעבר חופשי של הציבור לחופי הכינרת, באמצעות שביל נוח ונגיש להולכי רגל. בזכות השביל, שאורכו 53 ק"מ, מתקיימת תיירות סביב הכינרת בכל ימי השנה, והוא מקיף כ-90 אחוז ממנה. "בכוחות משותפים של מנהלת הכינרת ואיגוד ערים כינרת", מבטיח מלכה, "נמשיך לפעול להשלמת השביל, עד שיחבוק את האגם כולו, ויגיע לאורך של 58 קילומטרים".

הממשלה תומכת ומסבסדת

ממש בימים אלה, מוסיף מלכה, מתחילות העבודות לשדרוג חוף דוגה, בהשקעה של כ-30 מיליון שקלים, במטרה להפוך אותו לחוף נופש קמפינג וקרוואנים ברמה בינלאומית. במהלך העבודות, יופנו הנופשים לחוף דוגית הסמוך, שגם הוא שוקם בשנה האחרונה, בהשקעה של 2.5 מיליון שקלים. זוהי רק דוגמה לפעילות של האיגוד, ותוכניות העבודה ממשיכות להתגבש. מלכה: "אנחנו עוסקים כעת בקידום מספר תחומים, שהעיקרי שבהם, הוא תכנון ופיתוח של כל חופי האיגוד, וגיבוש תוכנית חומש, כך שעד שנת 2020 נסיים את עבודת התכנון והפיתוח של כל חופי האיגוד בשפה תכנונית, שתיתן ביטוי לכל חוף על פי המאפיינים שלו. עם סיום תכנון וביצוע עבודות הפיתוח, ניערך לפרסום מרכז לזכיינים, לניהול ולתפעול החופים, שיכללו חנייה, מתחמי קמפינג, ספורט ימי, מסעדות, מזנונים, ועוד. במקביל, נמשיך ליצור בידול בין החופים השונים, כך שכל חוף יענה על צרכיהם והעדפותיהם השונים של האזרחים: חופים שקטים מרעש, חופים נגישים לאנשים עם מוגבלויות, חופים עם גישה של כלי ספורט לקו המים, וכדומה; ונדאג לפיתוח שירותים ברמה גבוהה ואפשרויות לינה מגוונות (אתרי קמפינג לאוהלים ולקרוואנים, מוסדרים ומונגשים)".

יש לנו סיכוי לראות בעתיד את הכינרת וחופיה, הופכים לריביירה, כמו חופי אגמים גדולים בעולם?

"אכן, בכל העולם מפתחים אגמים כמו הכינרת, וכמובן גדולים ממנה, לשמש מרכזי נופש ומוקדי משיכה להמוני אדם. הנופשים מצפים מאתרים כאלה, לקבל וליהנות משירותים ברמה גבוהה, ממבחר עשיר של סוגי בילוי, הסעדה, לינה ופעילויות פנאי. לכינרת יש אופי ייחודי ושונה מזה של אגמים וריביירות בעולם. אנחנו צריכים לעבוד בצורה מושכלת, לפתח את חופי הכינרת באופן כזה, שמצד אחד יענה על הציפיות של המטייל שמגיע לנפוש באגם, לספק לו מענים מגוונים לחופשה איכותית, ומצד שני, לעשות זאת תוך שמירה קפדנית על ערכי הטבע, על חוקי התכנון והבנייה, על המים, ועל ייחודיותה של הכינרת. חשוב לזכור, שלכינרת יש מאפיין ייחודי נוסף: היא אתר קדוש וחשוב לנצרות, ולאורך חופיה יש לא מעט אתרים בעלי זיקה מובהקת לנצרות כנסיות ומנזרים, ונקודות בהן על פי הברית החדשה, ביצע ישו ניסים. אם נשכיל לפתח גם את התחום הזה בצורה נכונה, נגביר את התיירות הנכנסת לכינרת ולסביבתה".

בממשלה מכירים בחשיבותה השל הכינרת?

"בהחלט, וראוי לציין ולהעריך זאת. הממשלה מסבסדת את עלויות התפעול של החופים, שכן דמי החנייה שאנחנו גובים אינם מספיקים לכך. עד שיבשילו כל המיזמים המתוכננים, שיימסרו לזכיינים, ויהיו מחוללי הכנסה, נקבל סיוע ממשלתי".

להגביר את המשקעים היורדים על אגן הניקוז של הכינרת, ולהגביה את המפלס - בזה אתה לא יכול לעזור...

"לצערי, לא. כמו כל אזרח בישראל, גם אותי מעציב לראות את מפלס הכינרת נמצא בנסיגה, כפי שקורה גם השנה, כתוצאה ישירה של חורף שחון נוסף שחווינו כאן, בצפון הארץ, ופגע גם בחקלאות ובמאגרי המים בגולן. כדי לצמצם את נסיגת המפלס, נעצרו השאיבות מהכינרת. אני תקווה, כמו כולנו, שבחורף הבא נזכה לגשמי ברכה, שיסייעו לעלייה משמעותית של המפלס. זה חשוב לכולנו".

אגב, אתה עצמך משתכשך לפעמים בכינרת?

"כל עוד ילדיי היו קטנים, היינו יורדים לכינרת לעיתים קרובות. משבגרו, אני לא מרבה להגיע לכינרת, לצערי".

איך מקימים ביצה?

שטח של כ-400 דונם, בצפון-מערב שמורת החולה, הוצף לאחרונה (בכוונת מכוון), ויצר בית גידול חדש לחי ולצומח. בנוסף לתרומה ההיסטורית והאקולוגית של הפרדיקט, הוא יתרום גם לענף התיירות באזור

צילום: מאיה ליפשיץ

הן מולנו

שמורת החולה, שהוקמה בחלקו הצפון-מערבי של אגם החולה, על שטחו של האגם ההיסטורי שיובש, הייתה חסרה עד היום חלק מבתי הגידול העשירים ומהחי והצומח שהיו באגם שגווע. כדי להחיותם, הוחלט להציף מחדש שטח של כ-400 דונם (להלן שטח ה-400), בפינה הצפון-מערבית של השמורה, באזור מניפת הסחף המקורית של נחל עינן. שטח ה-400, מוגבה ויובשני יחסית בהשוואה לשטחים האחרים של השמורה, למעט ערוצים קטנים השומרים בו על לחות במשך רוב חודשי הקיץ. התכנית להציף את השטח הזה מחדש, היא פרי שיתוף פעולה בין רשות הטבע והגנים (רט"ג), ורשות ניקוז ונחלים כינרת, ונכתבה בהתייעצות ובהנחיית הצוות האקולוגי של מחוז צפון ברט"ג, ובניצוח מנהל תחום סביבה ברט"ג, ניסים קשת. המטרה היא, כאמור, לשקם ולשחזר בית גידול לח בחלק המדובר של השמורה, שיהפוך לגוף מים רדוד המקיים סביבו מערכת אקולוגית ענפה של צמחי גדות ובוץ, אוכלוסיות של חסרי חוליות, ועופות דוגרי קרקע. בנוסף, הוחלט להסדיר ולשדרג את מערך התיירות בשטח, שעד היום היה סגור למטיילים, כך שימוצה הפוטנציאל הטמון בעושר החזותי והחזוייתי שלו. השטח המשוחזר, שיכלול בעתיד גם שבילי טיול היקפיים ומצפורים, יוגדר כחלק משמורת החולה ויהיה מחובר בקשרים יבשתיים לשאר חלקי השמורה, אך יהווה יחידה עצמאית מבחינת משטר המים.

העבודה בשטח שהוצף, נעשתה, כאמור, גם בחשיבה תיירותית, לאור היזמות והפיתוח המתעוררים בעמק החולה, וכעוגן תומך לסביבת הגליל העליון המשופע בחדרי אירוח ובמטיילים. האטרקציות שלפרויקט יהיה להציע, ישלימו את חזונית השהיה בצפון בכלל, ובעמק החולה בפרט.

שיחזור בית הגידול המימי

בהתאם להפרשי הגבהים בתוואי השטח המדובר, ובהתאם להקצאות המים מהמקורות השונים, הוחלט על יצירת שני גופי מים מופרדים בו, מזרחי ומערבי, אשר יוזנו ממקורות מים שונים, ויחברו זה לזה בתעלה צרה.

גוף המים המזרחי נמוך מהמערבי, וגבוה מיתר חלקי השמורה. מקור המים שלו הוא מי תעלת הירדן המערבית, בה זורמים מי הירדן ומי נחל עין-זהב. עודפי מים יוחזרו לתעלה המערבית, במוצא גוף המים על ידי מתקן סכירה בתחזוק רט"ג.

גוף המים המערבי גבוה מהמזרחי, ומשאר חלקי השמורה. מקור המים שלו הוא נחל עינן. גוף המים הזה מהווה מעין הרחבה של תעלת עינן הקיימת, ועודפי מים ממנו יזרמו להמשך תעלת

איך משחזרים עבר?

צילום: מאיה ליפשיץ

נחל עינן.

תעלת היניקה

בתעלה היניקה מועלים מים מתעלת הירדן המערבית אל מאגר עינן, לצורכי חקלאות. תעלת היניקה חוצצת בין שטח ה-400 לשאר חלקי השמורה, ומונעת מעבר יבשתי בין השטחים. בעתיד, ייחפרו שלושה חיבורים מימיים בין גוף המים המזרחי לבין תעלת היניקה, ושלושה מעברים יבשתיים למעבר בעלי-חיים, עופות, וכלי רכב תפעולי. בנוסף, יתקיימו עבודות להרחבת התעלה וליצירת מורכבות מבנית בדפנותיה. פעולות אלו יביאו לסיפוח תעלת היניקה למערכת האקולוגית הקיימת משני צדדיה, ולהסבת התעלה ל"מעבר אקולוגי" משגשג ועשיר במגוון צמחים, בעלי-חיים ועופות. התעלה תנוהל מבחינה ממשקית כחלק אינטגרלי מהשמורה, בהתאם לצרכי יניקה ואיכות המים של מקורות.

ערכי טבע בשטח התכנית ובסביבותיה

שטח ה-400, גובל ממערב בבריכות הדגים של חולתה ואיילת-השחר. מבחינת שמירת הטבע, מהוות הבריכות תחליף מסוים לנופי הביצה שיובשו, בעיקר לאוכלוסיית עופות המים. עם זאת, הן מהוות גם מקור למזהמים אורגניים, ולחדירה של דגים מסחריים לשמורה. מצפון גובל שטח ה-400, בשטחים חקלאיים של גד"ש.

תעלת עינן, שעוברת בגבול השמורה ממערב, נועדה לשמש קשר טבעי בין שמורת עינן ושמורת החולה. בפועל, שימשה התעלה עשרות שנים אפשרות יחידה לריקון בריכות איילת-השחר וחולתה. היום היא משמשת לסחרור מי הבריכות של איילת-השחר. שדרוג בריכות חולתה למבנה של שני מאגרים גדולים, מאפשר סחרור של עיקר כמות המים, ואל התעלה מוזרמת כמות קטנה בלבד. תהליך ניתוק התעלה משימוש הבריכות מתממש, אך הוא מורכב וממושך. קרקע. בהתאם להיסטוריה הגיאולוגית של השטח, וכחלק ממניפת סחף ואזור ביצתי, קיימים בשטח ה-400, מספר בתי גידול בעלי סוגי קרקע שונים: קרקע אגמית חלוקי נחל; קרקע אלוביאלית סחף קרקע הררי; ואדמת כבול מביצות אשר גבלו באגם החולה המקורי. אופי סוגי הקרקע והסדימנטים השונים, משמעותיים לתהליכי ספיחה והמסה של נוטריאנטים במים. קרי: משפיעים על איכות המים, על סוגי הצמחייה, ועל המערכת האקולוגית כולה בבית הגידול.

ניקוז

מערכת הניקוז של עמק החולה מתבססת על אגמון החולה, ועל תעלות הניקוז הראשיות המזרחית והמערבית. באזור תכנית ה-400, עורק הניקוז הראשי הוא התעלה המערבית, שאורכה כ-50 ק"מ. במורד נמצא מפגש התעלות, בו התעלה המערבית והמזרחית מתאחדות

מטרת ההצפה היא לשחזר בית גידול לח בחלק הצפון מערבי של השמורה, שיהפוך לגוף מים רדוד המקיים סביבו מערכת אקולוגית ענפה של צמחי גדות ובוץ, אוכלוסיות של חסרי חוליות, ועופות דוגרי קרקע

צילום: מאיה ליפשיץ

לתעלה אחת, שמוצאה בגשר הפקק. רשת מורכבת של תעלות ניקוז משניות קשורה לשתי תעלות ראשיות אלה, ובנוסף, הן משפיעות זו על זו. כך יגרמו מפלסי המים בתעלה המזרחית, להצפות בתעלה המערבית, גם כאשר אין ספיקה בתעלה המערבית. לאורך התעלה המערבית, קיימים שימושי קרקע רגישים להצפות, בהם יישובים ושכונות מגורים, אזורי תעשייה, מרכזים מסחריים, תחנות דלק, שטחים חקלאיים, מתקנים שונים, ועוד. שטחים חקלאיים לאורך התעלה, מוצפים מדי שנה על ידי זרימות שיטפוניות. פרויקט ה-400 הגדיל את שטח פשט ההצפה של התעלה המערבית, ובעת שיטפון הוא יכול לקלוט חלק מהמים (כ-300 אלף מ"ק), ובכך להקטין את ההצפות בשטחים החקלאיים.

לאחר תום ההצפה, נוטים לרוב לפתוח את סכר מלחה (אשר מחזיק את מפלס התעלה המערבית גבוה לצורך השקיה), כדי להוריד את מפלסי התעלה המערבית ולאפשר התנקזות מהירה של השטחים החקלאיים. בזמן זה, שטחי ה-400 יודעים להיסגר מול התעלה המערבית בסכרים, ולמנוע ריקון המים מגוף המים התחתון עד לסגירה מחודשת של סכר מלחה. כל הפעולות הללו מבוצעות בסנכרון ותיאום בין רט"ג, אגודות המים, רשות הניקוז, ורשות המים.

נצפות ונוף

עמק החולה הוא עמק מישורי, התופס את מרבית שטחה של "אצבע הגליל". העמק הוא בקעה צרה וארוכה, המשתרעת על שטח של כ-150 קמ"ר, בעלת שיפוע מתון לכיוון דרום. התכנית בחלקת ה-400, הגדילה את שטחי הנוף המימי והביצתי של האזור. המגמה התכנונית מתייחסת לשמורת החולה, ובתוכה חלקת ה-400 כאזור שטוח ופתוח, המשתלב בתבנית הנוף הייחודית של עמק החולה, ומשמר אותו.

התפישה הנופית שגובשה יוצרת שטח הצפה בעל מורכבות מבנית גבוהה, המדמה מופע אגמי מים טבעיים בעלי קווים פתלתלים. בין נחל עינן והתעלה המערבית, קיימים, כאמור, הפרשי גבהים. שני גופי המים נושקים זה לזה, וביניהם נבנתה מעין לשון היוצרת חיץ המפריד בין שני אגני המים. בשני שטחי ההצפה נוצרו איים ומפלסי מים שונים, עד רום מרבי של 70 ס"מ מים. בנוסף, נחפרה תעלה מרכזית בכל אחד מגופי המים, ליצירת קווי זרימה משתנים במהירויות שונות.

לאורך דופן תעלת העינן, מתוכנן שביל אופניים, שבינו לבין גוף המים המערבי תפריד סוללת עפר מכוסה צמחייה. השביל יוצנע מאחורי הסוללה, במטרה לצמצם את נוכחות הוויזואלית בסביבה, וייצור מראה טבעי. מתווה השביל תוכנן בפיתול עדין, והוא יטפס במתינות לרום של שמונה מטרים מעל הדרך הקיימת היום. השביל יפתח צוהר לנוף עמק החולה בכלל, ולשמורת החולה ולחלקת ה-400 בפרט, ויאפשר גישה לאזור שהיה סגור למבקרים עד היום. מצפור מוסווה יבנה בתוך הסוללה. תצפית הציפורים תמשוך תיירים מכל העולם. המבקרים יוכלו

העבודה בשטח שהוצף נעשתה גם בחשיבה תיירותית, כעוגן תומך לסביבת הגליל העליון המשופע בחדרי אירוח ובמטיילים. האטרקציות שלפרויקט יהיה להציע, ישלימו את חוויית השהיה בצפון בכלל, ובעמק החולה בפרט

צילום: מאיה ליפשיץ

לחזות מקרוב בתהליכי האקלום של הצומח והחי, וללמוד על מגוון המינים המאפיינים בית גידול לח רדוד.

טבע ואקולוגיה

פלורה (צמחייה). מבנה פני השטח המתאפיין בקרקעות מסוגים שונים, יוצר חלוקה לשני בתי גידול הנבדלים זה מזה בהרכב הצומח שבהם: בחלק המערבי אזור גבוה של אחו יבש; ובחלק המזרחי אזור נמוך ולח למחצה. בנוסף, הקרבה לתעלה המערבית ולתעלת היניקה משפיעה על לחות בתי גידול סמוכים.

האזור המערבי (הגבוה), הוא אחו יובשני המאופיין בצומח עשבוני חד-שנתי, המכיל מינים רבים של צמחי מעזבה כמו רוש עקוד וגדילן מצוי. בשטח זה יש גם כתמים של קנה מצוי, כתמים בשליטה של ינבוט השדות, וכתם בשליטה של הגה מצויה.

האזור המזרחי (הנמוך), היה בעבר פיתולי ערוץ זרימה של נחל עינן אל אגם החולה. הוא מוזן במי תהום גבוהים, ומאופיין בלחות גבוהה בקרקע. חברת הצומח נשלטת על-ידי קנה מצוי, לצד עצי פיקוס התאנה, ופיטולקה אמריקאית.

בפינה הדרום-מזרחית של השטח הלח נחפרה בריכת מים קטנה, ששטחה כדונם. הבריכה מיועדת להשקיית העדר הרועה בחלקה. מפלס המים בבריכה נקבע לפי מפלס המים בתעלת היניקה.

עד שנות ה-80 הצמחייה נוהלה באמצעות כיסוח מכני, ולאחר מכן, בשנים 1985-2000, נוהל השטח בממשק רעייה, כדי לווסת את צמחיית הקנה הנפוצה.

ביוטה (האורגניזמים)

עד היום שטח ה-400, היה אזור ביצה עונתי, כאשר שטחי הכבול שהוצפו בחורף התנקזו והתייבשו בקיץ, וקיימו בתי גידול עונתיים עשירים במיני צומח. תכנון גוף מים קבוע, שלא מתייבש, יאפשר קיום ביוטה במים הדומה לזו של שטח הסדוק.

אזורי מים חצי עמוקים, מים מחומצנים באזורי הזרימה, והקשר לירדן ולעינן, יאפשרו גם קיום מיני דגים: מיני ביניות שיגיעו מהתעלה המערבית, ומיני אמנונים שיוכלו לעלות במעלה נחל עינן בתקופות הקרות.

שטחי המים הרדודים, הבוץ וחישת הגומא, מהווים עבור עופות אתר אכילה (חופמאים, ברווזים, שדמיות, שקנאים), אתר לינה (עגורים, שקנאים), ואתר קינון (חופמאים, טבלנים, אנפות וקורמורן גמדי).

ומה קורה בשטח ה-400 היום? אז זהו, שעוד חזון למועד. השטח אמנם הוצף, הטבע אמנם כבר החל להשתקם, קצת לבד וקצת עם עזרה (שתילות ופיתוחים), אבל ייקח עוד זמן עד שהאתר ייפתח לקהל. עניין של חודשים ארוכים.

שטח ה-400 אמנם כבר הוצף, הטבע אמנם כבר החל להשתקם, קצת לבד וקצת עם עזרה (שתילות ופיתוחים שונים), אבל ייקח עוד זמן רב עד שהאתר ייפתח לקהל. עניין של חודשים ארוכים

טבריה אדריכלים רבים לה

שכונת קריית-שמואל, בית החולים שוויצר, בית המלון אליזבת, תחנת הכוח, ועוד. הם פרי יצירתה הייחודית של האדריכלות היהודית בעשורים הראשונים של המאה הקודמת, שהותירה את חותמה על המבנים המונומנטליים של העיר. חבל שפרנסיה לדורותיהם לא עשו די כדי לשמרם

סניטציה, גינון, מבני ציבור, ועוד. מה גם שהוא הוזמן על ידי הנהלת ההסתדרות הציונית בארץ כדי להכין מספר תוכניות אותן ביקשה לקדם, בהן תוכניות אב עירוניות לירושלים, חיפה ותל-אביב, ותוכנית להקמת האוניברסיטה העברית בירושלים.

המחשבה בדבר תכנון שכונה יהודית מחוץ לחומותיה של טבריה, התעוררה ערב מלחמת העולם הראשונה. בפברואר 1914 נפגש הברון רוטשילד בעיר עם קבוצת נכבדים יהודים,

ד"ר אסתי ינקלביץ
החוג ללימודי א"י, אוניברסיטת חיפה

עם סיומה של מלחמת העולם הראשונה, החלה טבריה מתעוררת מהדלות, ההזנחה והקיפאון שאפיינו אותה תחת השלטון העות'מאני. בשנת 1920 חיו מרבית תושביה בין חומות העיר העתיקה, שהייתה צרה מלהכיל את המשפחות היהודיות החדשות שהצטרפו אליה לפני ובמהלך המלחמה. תחילת השלטון הבריטי על ארץ-ישראל, הביא את הבשורה בדבר תכנון ממשלתי לבניית שכונות חדשות בעיר. חברי אגודת אחוזת בית, שהחלו קודם לכן ביוזמה לבנייתה של

בית החולים שוויצר. צילום: ארכיון טבריה

מלון אליזבת בשנות ה-60

ועם הנרי פראנק, בא כוחה של יק"א (החברה להתיישבות יהודים) בארץ-ישראל. במפגש עלתה האפשרות לרכישה של שטח שהיה בידי יק"א, לצורך הקמה של שכונה יהודית מחוץ לחומה. אליהו קנטור, המוזדד האחראי מטעם יק"א, הגיש בספטמבר 1914 תכנון לשכונה בת 179 בתים (שטח כל מגרש 1,200 מ"ר), אלא שתוכנית זו לא התאימה לדרישות של בינוי ערים, לא לקחה בחשבון את התוואי הטופוגרפי של האזור המיועד, ועם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הוקפא הרעיון כולו. ההתעוררות להקמת שכונות חדשות מחוץ לחומה לאחר המלחמה, הביאה להקמתן של אגודות, שהפעילה שבהן הייתה חברת אחוזת בית, שנוסדה ב-27 בפברואר 1919. יק"א הסכימה למכור לאגודה נחלה, עליה תוקם השכונה החדשה, ולצד קרקעות אלה נרכשו בהמלצתו של גדס גם אדמותיו של

השכונה היהודית מחוץ לחומות, חששו שתוכניות הממשלה יחבלו בתכנון המוקדם שלהם. אשר ארליך, המורה והמנהל הטברייני ומזכיר חברת אחוזת בית, פנה במאי 1920 להנהלת ההסתדרות הציונית בארץ-ישראל, בבקשה למנות אדריכל שמתמצא בתכנון פרברים עירוניים, כדי שיתכנן להם את השכונה המיועדת מחוץ לחומות. בתגובה לפנייה, ענה ארתור רופין, מנהל המשרד הארץ-ישראלי, שפרופ' פטריק גדס (Patric Geddes), מומחה לתחום ערי גנים ותכנון עירוני, יבקר גם בטבריה, יגיש את הצעתו בנושא תכנון השכונה החדשה, ובנוסף, תכנון של מתחם חדש לחמי טבריה. דוד אידר, ממלא מקום יושב ראש ועד הצירים, הוא שהמליץ בפני רופין לשכור את שירותיו של גדס. לדבריו, גדס הוא בעל ידע בתחום שימור ושילוב העבר עם הצרכים המודרניים של

חניויות, גנים ציבוריים וכו'; רוחב הרחובות יהיו 16 מטרים; ועוד.

בנובמבר 1922 נחנכה השכונה על ידי הנציב העליון, סר הרברט סמואל, ולכבודו הוחלט לקרוא לה על שמו, ומכאן שמה, קריית-שמואל. הקריה זכתה לכינוי "תל-אביב של טבריה", וארליך היה לדיזינגוף של טבריה.

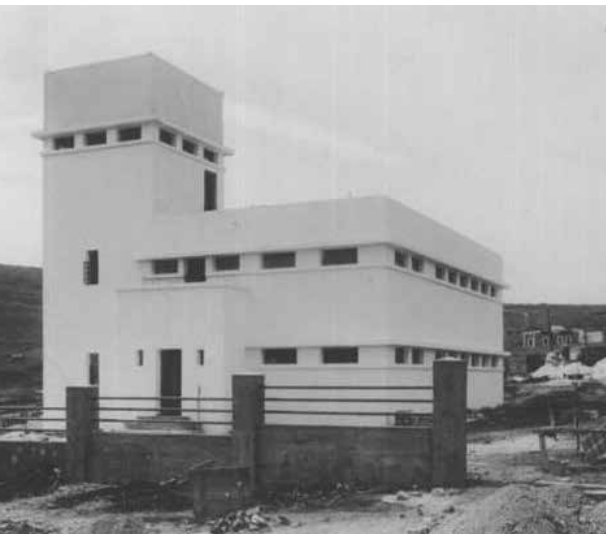
התוכנית כללה בנייה של 197 בתי מגורים. בהתייחסו לארליך, ציין סלנט, שהוא התעניין בעיקר בתכנון הציבורי של הפרבר, ודאג שהשכונה תכיל בתוכה את כל המרכיבים החיוניים לקיומה של הקהילה. ארליך דרש להקדיש שטחים נרחבים לטובת מבני ציבור. על פי התוכנית יוחדו שטחים להקמת מבני ממשלה, בית חולים, בית ספר, תלמוד תורה, בית עם, בית כנסת, בית מרחץ, בית מלון, אזור מסחרי, ושוק. למרות שלא כל האזור היה בבעלות האגודה, הציע גדס להתייחס לכל המרחב כמכלול, ולתכנן את הטוב ביותר האפשרי לטובת בעלי הנכסים. כמו כן תוכננו גינות, גני משחקים, ושדרות עצים.

בשנת 1925 עמדו 50 בתיה הראשנים של קריית-שמואל על מכונם, כשהם מוקפים ירק וגינות פרחים, ובשדרות ניטעו עצים שהובאו מחוות הלימוד ברמת-רחל. בשנה זו הורחב שטח השכונה, והתוכנית המורחבת אושרה על ידי הוועדה המקומי לבניין ערים ביולי 1929, ובאופן סופי על ידי הנציב העליון במאי 1932. במאי 1935 הכין נח טבצ'ניק, מהנדס העירייה, דו"ח בהזמנת ועד אחוזת בית על מצב המגרשים ואופן ניצולם.

המופתי, שהיו סמוכות לאדמות של יק"א.

ביוני 1920 ביקר גדס בטבריה, ובמהלך הבדיקה שערך למד כי טרם הוחל בתכנון עירוני כולל. המושל המקומי נקט צעדים לתכנון דרכים ראשיות ומערכת מים לעיר, וגדס, שהצביע על הצורך בתכנון עירוני, הציע מספר הצעות לנושא הטיפול בעיר העתיקה, המבצר, בנייני הממשל, הקמת שוק מחוץ לשער העיר, ועוד. גדס תמך ברעיון היציאה מהחומות. לדבריו, העיר העתיקה "חמה מדי, מסוגרת מדי, וצפופה מדי". הוא הציע לפתח את העיר לכיוון המדרונות המערביים, אך גם לאזור זה, לדבריו, היה חסרון מכיוון שגם שם לא היה משב רוח, ולכן הפתרון שהציע היה מבנה של שכונה המתאפיין בבנייה מרווחת, ושבסמוך לבתים יוקצו שטחים לעיבוד חקלאי. הוא העדיף מבנה זה על פני הקמה של עיר גנים קלאסית. לתוכנית הרעיונית שלו צרף גם תכנון לכביש ראשי, וכמו כן הציע תכנון ראשוני לשורה של מבני ציבור: מבני דת, בית חולים קטן, בתי ספר, בית החלמה, ועוד. גדס הדגיש את הצורך ביצירת רצף של גינות ופרבר גנים נוסף, שיחבר בין חומות העיר לשכונה המתוכננת, כדי שלא ייווצרו חללים בין חלקי העיר השונים.

מכיוון שגדס לא יכול היה לשהות בארץ די זמן כדי להוציא את התכנון לפועל, היה צורך באדריכל נוסף שילווה ויבצע את תוכניתו. האדריכל יהושע סלנט קיבל עליו את המשימה, ויחד עם גדס הושלם שלב התכנון הרעיוני. בנובמבר 1920 אישרה חברת אחוזת בית את התכנון של השכונה.

תחנת הכח בטבריה

מלון אליזבת בשנות ה-60

לאור השינויים שחלו בבנייה בהשוואה לתוכנית המקורית של גדס. בפועל, לא עמדו המבצעים ביעדים שהוצבו, והתוכנית המקורית לא בוצעה: "מחבר התוכנית ראה לפניו עיר גנים יפה עם רחובות רחבים, גנים ומגרשים ציבוריים. מייסדי השכונה לא פחות ממנו היו מעוניינים כנראה בדברים האלה, וייחדו מקומות מיוחדים למוסדות חסד, בתי-ספר, ת"ת [תלמוד תורה], בית מרחץ, בית כנסת, שוק, ובהצטלבות שני רחובות ראשיים סידרו גם רחבה ציבורית להקלת התנועה. מסיבות שונות ומחוסר השגחה ציבורית לא נתקיימו תקוותיהם של פרופ' גדס והמייסדים. על מגרשים ציבוריים נבנו בתים פרטיים, גנים נמכרו לאנשים פרטיים, ועל הרחבה לתנועה הוקם בית פרטי. במצב זה פלא הוא לראות את מעט הגנים הנטועים, שנשאר עדיין בידי הציבור, ומגרש ביה"ס שעדיין לא חולק".

גדס, ובהמשך סלנט, ניהלו משא ומתן מתמשך עם האגודה, ובעיקר עם המזכיר, אשר ארליך. ארליך, ששימש באותה עת כמנהל בית הספר לבנים, היה הכוח המניע שעמד מאחורי כל תהליך ההקמה של השכונה החדשה, תחילה כמזכיר האגודה (1919-1923), ובהמשך כיו"ר הנהלת האגודה (1923-1929). סלנט, שניצח על מלאכת התכנון והביצוע, גילה יזמה וכושר ארגוני וטכני מובהק בכל נושא מפעל המים ונטיעת שדרות העצים. גולת הכותרת של מפעלו היה תכנון החלק הציבורי של השכונה, כאשר המטרה היא לשוות לה אופי של יחידה שלמה ומשוכללת. האגודה הגישה לגדס רשימה של 11 נקודות, ששיקפו את תפיסת העולם שלה: לכל בית מגורים יוקצה דונם וחצי; בית המגורים ישתרע על לא יותר משליש מהחלקה; שלישי משטח השכונה אמור לשמש לרחובות, מדרכות, מבני ציבור,

(Association), ה-AA, שנחשב לאחד מבתי הספר לאדריכלות היוקרתיים והאוונגרדיים בעולם. מאז הווסדו, ב-1847, הצמיח בית הספר שורה של דמויות מפתח במחקר ובעשייה האדריכלית הבינלאומית. באנגליה תכנן חייקין מספר מבנים לפני מלחמת העולם הראשונה, שבמהלכה שירת כקצין בחיל ההנדסה המלכותי. בשנת 1920 עלה ארצה וחי כאזרח בריטי. הוא גר ברחוב הנביאים בירושלים, ואחר כך במושבה הגרמנית, ופתח משרד עצמאי בעיר. המבנים שתכנן עבור אנשי ציבור אמידים וגורמי ממשל בריטיים, מאופיינים בסגנון מוקפד, מכובד ומלא הוד והדר. הוא הרבה להשתמש במוטיבים מסורתיים קלאסיים, כמו חיפוי באבן, קשתות וגגות מקומרים, שהעניקו מראה מסורתי אשר התאים לרוחם של הגופים הציבוריים באותה תקופה. על אף שלא היה מזוהה עם הסגנון הבין-לאומי, אשר כבש את עולם האדריכלות באותה תקופה, ידע לוותר על קישוטים מצועזעים במבניו המכובדים והמסורתיים, ולהעניק למבנים שתכנן פרופורציות נעימות וצנועות. התנהלותו המכובדת ונימוסיו הבריטיים תרמו בין היתר לכך שלא זכה להכרה ציבורית, ועבודותיו יוחסו לא אחת לאדריכלים אחרים. למרות חזותם המכובדת של המבנים שתכנן, כמו בניין עיריית חיפה המתאים למעמדו הציבורי, נמתחה כלפיו ביקורת על דבקותו בגישה האקדמית הכבדה, גישה שנדחתה בעת המהפך המודרני, מתחילת שנות השלושים ואילך.

לצדו של חייקין עבד האדריכל זליג אקסלרוד. אקסלרוד, יליד ויניציה שבאוקראינה, למד באקדמיה לאמנות בקייב ובאודסה, עלה לארץ ישראל ב-1920, והשתקע בירושלים. בהמשך פתח משרד בתל-אביב, ותכנן בעיר מספר בתי מגורים. חייקין ואקסלרוד תכננו יחד גם את וילה מלצ'ט, בהזמנתו של הלורד מונד. וילה מלצ'ט הינה מבנה דו-קומתי מרשים, וגם הוא כבית החולים שוויצר סויד לבן.

ב-1925 סיימו חייקין ואקסלרוד את עבודת התכנון, וחזרה עבודה נחתם עם "סולל בונה". עלות הבנייה הסתכמה ב-9,800 ל"מ (לירות מצריות). בשל העלויות הגבוהות, הוחלט לוותר על בניית הקומה השנייה. נושא נוסף שעורר מחלוקת, היה הקמת חדר המתים. חברי אחוזת בית מחו על הכוונה להקים חדר מתים בסמוך למבנה, מחשש לירידת ערך הבתים הסמוכים לבית החולים, וכך נותר בית החולים ללא חדר מתים. למרות שעבודת הבנייה הסתיימה ב-1929, חלפה עוד שנה עד שהובטח נושא אחזקת הבניין, ורק אז נחנך. אך גם סידור זה לא האריך ימים.

במהלך השנים בין תכנונו ובנייתו, ועד לחנוכתו, התנהלו דיונים עם הגורמים היישוביים והממשלתיים באשר לאחזקתו, לאור המשבר הכלכלי אליו נקלע ארגון הדסה בעקבות המשבר הכלכלי העולמי. ב-1929 הסתיימה מלאכת הבנייה, אך לא ניתן היה להפעילו מחשש שלא יימצאו המשאבים להבטיח את אחזקתו. בשלב מסוים נבחנה אפשרות להעביר את בית החולים לאחזקת מחלקת הבריאות המנדטורית. לבסוף, הוא נחנך במאי 1930, אך נסגר, כאמור, לאחר שנה, כשארגון "הדסה" לא הצליח להמשיך את התמיכה במוסד.

ועד אגודת אחוזת בית חיפש פתרונות. מחלקת הבריאות הממשלתית תכננה להקים בו סנטוריום לחולי שחפת, למורת רוחה של הקהילה היהודית בטבריה. כשלוש שנים נשאר המוסד סגור, עד שנפתח שנית על ידי קופת חולים כבית חולים "עונתי", לחברים שבאו לטיפול במרחצאות טבריה. ב-1934,

בשנות העשרים הוקמו מבני הציבור הראשונים, בהם בית החולים, בית המרחץ, בית הכנסת, ועוד. המבנים מתאפיינים בסגנון הארצישראלי והסגנון האקלקטי. הבתים הפרטיים תוכננו על ידי שורה של אדריכלים ומהנדסים מקומיים, מרביתם מאבן בזלת מקומית, משולבים באבן גיר, בעלי גגות שטוחים; אחרים נבנו בסגנון ארצישראלי, מטווחים ובעלי גגות רעפים. מבני הציבור, המלוונות ותחנת הכוח, תוכננו על ידי אדריכלים שנבחרו לצורך זה מהשורה הראשונה של האדריכלים היהודים שפעלו באותה עת בארץ ישראל. להלן שלושה מבנים שהותירו חותם בנוף הבנוי של טבריה החדשה. בנייה זו התבצעה בצל המשבר הכלכלי שפקד את ארץ ישראל מאמצע שנות ה-20, ובהמשך המשבר הכלכלי העולמי, שהוביל, במיוחד לגבי שני המבנים שיוצגו להלן, לפשיטת רגל, לקשיים כלכליים ולסגירתו של בית החולים. נושא נוסף שקשור למשבר הכלכלי ולבנייתם של מבנים אלה, הוא שילוב פועלים מקרב תושבי טבריה, לצד עובדי סולל בונה. מיזמים אלה הקלו במעט את מצוקת האבטלה בעיר. עם זאת, גם כאן להטו הרוחות בשל שאלת העבודה העברית, והמאבק בין הפועלים הספרדים לחברי קבוצת "גורדוניה" וקבוצת "סולל בונה".

באפריל 1921 הונחה בשכונה אבן הפינה לבית החולים שוויצר, בסיוע בני הזוג שוויצר, שתרמו לשם כך 25 אלף דולר. זמן קצר

מקור: אוסף מטסון ספריית הקונגרס

בית החולים "שוויצר" ביום חנוכת המבנה, מאי 1930

אחר כך נפטר פטר שוויצר, ורעייתו, רבקה, נרתמה להשלים את המלאכה. אך לפני כן דרשה לברר מהם האמצעים שיעמדו לרשות אחוזת בית, כדי להמשיך ולכלכל את צורכי בית החולים, לכשיקום. הסתדרות הדסה התחייבה לספק לבית החולים את העזרה הרפואית וחבר רופאים, ואת האמצעים הכלכליים נדרשו הגורמים האחרים להעמיד.

האדריכלים, בנימין חייקין וזליג אקסלרוד, הכינו את התוכנית האדריכלית. המיקום של המבנה נקבע בהתאמה לחלקה, ומתן נוף מרבי מהחלונות. המבנה הוא סימטרי, עם ציר מרכזי שעובר לאורכו.

חייקין, אדריכל ומודד, חבר המכון המלכותי של אדריכלים בריטיים, נולד בשנת 1883 בסנט-פטרסבורג, ורכש את השכלתו בבית הספר של איגוד האדריכלים בלונדון (Architectural

להשלים את כיפת בית הכנסת הגדול בתל אביב". ניתן להניח שניסיון בעבודה זו סייע לו בהמשך, בתכנון ובביצוע של הכיפות המורכבות במלון אליזבת.

בשנת 1931 הוכרזו הגב' פלמר ופיינגולד כפושטי רגל, המלון עבר מיד ליד, וסופו שנסגר בסוף שנות השישים. מאז, הלך המבנה והתפורר. המבנה נרכש לפני מספר שנים, וננקטו צעדים ראשונים לשימורו.

האדריכל של תחנת הכוח בטבריה היה אלכסנדר ברוולד, שנבחר לתפקיד למרות שהיה מרוחק ברוחו ובעבודתו מהתנועה המודרנית. לימים התברר שברוולד לא היה המתכנן בפועל של האתר, אך תפקידו המקצועי ותרומתו לתכנון העניקו לו את ההכרה של מי שהיה שותף בכיר בתכנונו. חברת החשמל שיקמה את מבנה התחנה בשנת 1995, והפכה אותו למשרד האזורי של החברה. באולם הגדול נותרו כמה סימנים מייעודו הקודם, המקורי, בהם פסי הברזל הצמודים לתקרה, עליהם נע בשעתו מנוף ענק. החלונות, שהוגדלו בעבר, הושבו לממדיהם המקוריים. אגף חדש שנוסף לבניין, נבנה בסגנון תואם למבנה ההיסטורי.

עבודה נוספת שהגיש ברוולד ב-1922, הייתה הצעה לתכנון אדריכלי של בית הספר כינר, בשכונת אחוזת בית, תכנון המזכיר באופיו את סגנונו של ברוולד מעבודותיו האחרות, כמו בית הספר הריאלי בחיפה. אך תוכנית זו לא בוצעה.

במסיבת הנוכחו של בית המרגוע ותיאטרון אליזבת, ב-1 בפברואר 1929, שהיה האירוע הסגנוני ביותר שהתקיים בטבריה לאורך כל תקופת המנדט, נכחו כל נכבדי האזור, יהודים וערבים, הנציב העליון, המזכיר הראשי ונשיא בית המשפט העליון

לתוכנית הרעיונית שלו לשכונה החדשה, הציע האדריכל ג'ון צ'נסלור גם כביש ראשי ושורה של מבני ציבור, בהם מבני דת, בית חולים, בתי ספר, ובית החלמה

סיכום.

המבנים שהוצגו בכתבה מציגים את התרומה של האדריכלות היהודית בשכונת קריית-שמואל בטבריה. מבנים אלה הותירו חותם במרקם הבנוי של השכונה וזכו להערכה רבה. האדריכלים שגילו בשעתו עניין והשתלבו בתכנון האדריכלי של העיר, זיהו את הפוטנציאל הטמון בטבריה. אלא שלמרבה הצער לא הצליחו פרנסי העיר לשמר את המבנים האלה.

השימור הנאה של מבנה תחנת הכוח לשעבר, המשמש כיום את חברת החשמל בטבריה, מעמיד בצל את גורלם של בית המלון ובית החולים, שעדיין עומדים על מכונם, אחד כמבנה לשימור, והשני כבר איבד לחלוטין את צביונו המיוחד והפך לחלק ממתחם אירוח.

לאחר השיטפון שפקד את העיר והיעדר היכולת להגיש סיוע רפואי ראוי, נרתמו ועד הקהילה העברית, ועד השכונה, וקופת חולים עממית, לפתיחה מחדשת של בית החולים. גם אז פעל בית החולים במתכונת של מתן שירותים למתרחצים, ובשאר עונות השנה טיפל בחולים פנימיים, כלליים, וילדים. כן פעלה בו מחלקת יולדות, בניהולה של ד"ר ספיר.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, החליטו מנהלי המוסדות הרפואיים בארץ, ההסתדרות המדיצינית הדסה, קופת החולים של ההסתדרות הכללית, ומחלקת הבריאות של הוועד הלאומי, לבחון את מצב האשפוז בגליל המזרחי. ד"ר פנחס אפרתי מונה ב-1939 לארגן מחדש את בית החולים, שפעל עד שנת 1955.

במהלך השנים עבר המבנה מספר גלגולים, ושונה לבלי הכר: המדרגות הוסרו, המרפסת נסגרה, ומבעד לכל השינויים שעבר כבר לא ניתן היה להבחין במבנה המרשים שנבנה בשנות העשרים. כיום פועל במקום מלון.

שנת 1925 רכש שלמה פיינגולד את מגרש מס' 239, ושילם עבורו 500 ל"מ. על המגרש, בשטח של כחמישה דונמים, תכנן להקים מלון. תכנון המלון עבר מיד ליד, עד שנמסר לבסוף לידי הגב' פלמר ומהנדס העיר, דב הרשקוביץ, שתוכניתם המחודשות לבניית The Elizabetha Haven of Rest, הועברה לאישור העירייה, לאחר שעמדה בדרישות מחלקת הבריאות המנדטורית. בדצמבר 1927 הוגשו התוכניות הסופיות, שכללו בנייה של קומה שלישית, כיפה מעל האגף המזרחי, וגג מעוגל מעל לאגף המערבי, ששימש לתיאטרון וראינוע.

את המבנה הזה אפיין סגנון ארץ-ישראלי: מיזוג אלמנטים של אדריכלות מזרחית, בבנייה שהיא בעיקרה מערבית. הבנייה הייתה ברובה סימטרית, בממדים גדולים למדי, ועל פי עקרונות של ארגון החדרים שהיו מקובלים אז באירופה (מסדרונות ארוכים, אולם כניסה מרשים, בנייה בקומות, מדרגות בכניסה לבניין, ועוד). עם זאת, נעשה מאמץ להעניק לכל אלה "טעם מזרחי": שימוש רב בקשתות מחודדות, או קשתות פרסה מוריות, עיטורים מזרחיים, גגות שטוחים וכיפות, ריבוי מרפסות, ואפילו אלמנטים תנכיים, כגון קרנות מזבח.

מסיבת חנוכתו של בית המרגוע ותיאטרון אליזבת, ב-1 בפברואר 1929, היו האירוע הסגנוני של העשור בטבריה, ואולי האירוע הצבעוני ביותר שהתקיים בטבריה לאורך כל תקופת המנדט. באירוע נכחו כל נכבדי האזור, יהודים וערבים, הנציב העליון, סר ג'ון צ'נסלור, המזכיר הראשי, הארי לוק, ו"זקן השופטים" (נשיא בית המשפט העליון), ג'ון מקדונלד. בעיתונות התקופה הופיעו תיאורים מפורטים של העיצוב המפואר. האגף השמאלי יועד לשמש כתיאטרון. בחלק זה נבנה אולם גדול ובו כ-500 מקומות ישיבה. היציע והתאים היו מרופדים בבד קטיפה אדום, ומהתקרות השתלשלו נברשות נטיפי זכוכית. באגף המזרחי נבנה מלון בן שתי קומות, ובו 80 חדרים ואולם לנשפי ריקודים עם רצפת פרקט. גובה התקרה היה שישה מטרים. גרם מדרגות מפואר, מערכות כלים יוקרתיים (Wedgwood), ובר ובו מוזג משקאות מקצועי, קידמו את פני האורחים. האולמות בשני האגפים נבנו בשיטה מודרנית של קורות בטון ערוכות שתי וערב, הישג הנדסי יוצא דופן בשנים ההן. החלק ההנדסי המורכב של הבנייה היו הכיפות, וכאן הוכיח הרשקוביץ את מלוא כישוריו ההנדסיים והאדריכליים. בספר תולדות האמנות של אליעזר פרנקל נכתב על הרשקוביץ: "על יכולתו ההנדסית מעידה המסורת האומרת, שהוזמן על ידי מגידוביץ, כדי

נקייה יותר, בטוחה יותר, איכותית יותר

ב-2008 הוקם איגוד ערים כינרת • בשבע השנים שחלפו מאז, הכינרת שינתה פניה ללא הכר • "שינוי של 180 מעלות", אומר אריה סגרון, שמוכיל את תחום ניהול חופים באגף סובב כינרת, ומנצח עליו בתבונה רבה וביד רמה

בכינרת היא שנה חדשה, כי המפלס מתעתע, פעם הוא כאן, ופעם הוא שם. בעונה גשומה הוא 30 מטר לתוך החוף, ובעונה שחונה הוא 30 מטר לתוך הים. בתקופת האביב, שזה ממרץ עד מאי, המפלס מתייצב, ואז מתחילות ההכנות לקראת הקיץ. "בתקופה הזאת יש לנו כבר הערכה מה יהיה גובהו, לאן יגיע קו המים, ולפי זה מטופלות התשתיות".

"את העונה הבוערת, שזה האביב המאוחר והקיץ", אומר סגרון, "מאפיינים ארבעה פולסים: בפסח, ביום העצמאות, בשבועות, וביולי-אוגוסט. בתקופה הזאת אנחנו מקבלים דופק מהיר. בתקופה הזאת אנחנו באקסטזה של עבודה. בפסח מתחילה הנהירה של עם ישראל לכינרת, ואת מה שקורה כאן ניתן לתאר במושגים של צונאמי. צונאמי אנושי, וצונאמי של אשפה. ומיד אחרי פסח יש לנו, כאמור, את יום העצמאות, ואת שבועות, ואחרי זה אנחנו ביולי-אוגוסט. החגים הם רק קדימון למה שקורה בחופים בימים האלה, שבהם הטמפרטורות הגבוהות, לאחרונה נרשמו כאן 44 מעלות בצל, "מתיכות פה את המים".

סגרון (55, טברייני מהבית ומזה 25 שנה תושב בכפר-חיטים), עובד בכינרת כבר 29 שנים. משנת '86 הוא עובד, עם הסמכות מטעם כל הגופים שקשורים לתחומי עיסוקו, שזה משרד הפנים, המשרד להגנת הסביבה, ומשרד החקלאות. הוא התחיל את עבודתו בכינרת בתור מפקח במנהלת הכינרת, שהעמידה לרשותו כלי עבודה,

את אריה סגרון, מנהל תחום חופים באגף

איצי ברטנא

סובב כינרת, קשה להשיג בימים כתיקונם, ובימים אלה, של תחילת הקיץ, עוד יותר. אריה הוא איש עסוק. עסוק מאוד. הוא מופקד על כל הפעילות הקשורה בניהול, הפעלה, ואחזקה שוטפת של עשרה מחופי איגוד ערים כינרת, שמשתרעים על רצועת חוף של 10 קילומטרים, ובנוסף, גם על חמישה חופים "פתוחים", כך שעתותיו לא בידיו. הוא והצוות שלו אחראים כאן על הכול. הכול כלול. הצוות שלו זה קצין ביטחון, אחראי קופות וגביה, אחראי גיזום, שילוט ותחנות הצלה, אחראי ניקיון ותחזוקה שוטפת, ומנהלי החופים ועובדיהם המסורים. כמו כן, באחריותו עוד עשרות עובדים, חלקם עונתיים, שכל אחד מהם עושה עבודה ייעודית בשטח.

את שנת העבודה בכינרת מחלק סגרון לשלוש תקופות, חורף, אביב-סתיו, וקיץ, חלוקה שנגזרת ממספר הנופשים והמשתמשים בכינרת בכל אחת מהן.

בחורף, שהוא כאמור העונה הכי רכה, עוסקים בעיקר בתחזוקה ובשיפוצים - מטפלים בשיקום ושדרוג של מבנים ותשתיות; בתחזוקה ושיפוץ של מתקנים כמו סככות צל, שולחנות, שילוט וספסלים; בגיזום בטיחותי של עצים (תחת עינו הפקוחה של אגרונום); בכיסוח עשבייה; בתיקוני חשמל; וגם בתחזוקה של החופים הפתוחים, שאינם חניונים בתשלום.

בניגוד לחופי הים התיכון, מסביר סגרון, כל שנה

"עד 2008 מרבית החופים היו תפוסים על ידי עבריינים, שעשו בהם כבתוך שלהם. ב-2008 לקחתי מהם את החופים. על פי חוק לקחתי הייתה התנגדות של המפעילים, אבל אני כבר 30 שנה בכינרת, אני לא אחד שנבהל".
אריה סגרון

אריה סגרן

עליה. בעלות זה אומר שמותר לך לעשות כאן ככל העולה על רוחך, כמו בבית. תוסיף לזה את האוכלוסייה שבאה לכאן - אנחנו מקבלים כאן את הנופש העממי, את עמך ישראל, שחלקו לא יודע לשחות, מי שיש לו כסף הולך לבתי מלון, נוסע לחו"ל, משתזף על יאכטה בים ותבין עם מה אנחנו מתמודדים.

"אבל בוא לא נכליל", מבקש סגרן לתקן את התמונה, "כי לעממיות יש גם פנים יפות: יש כאן גם רפסודיות, ותנועות נוער באות, בצוק איתן' עשינו קייטנות לילדי הדרום, בא הנה גם הרבה קהל טוב.

"בניגוד לחופים ולאתרי נופש אחרים", סוגר סגרן את הפינה האחרונה, "הכינרת גם עובדת 24 שעות ביממה, בשלוש משמרות, ובקיץ בטורים

מספר עובדים בחורף, ותגבור של בני נוער בקיץ. "באותם ימים", הוא נזכר, "הקמנו מטעם מנהלת הכינרת, מערך לפינוי אשפה ולניקיון פיזי לא רק של החופים, אלא גם של כל אגן היקוות הכינרת, מקריית-שמונה, גליל עליון, מבואות חרמון, צפת, מג'אר, עילבון, רמת הגולן, ועד עמק הירדן. באותם ימים עוד לא היה המשרד להגנת הסביבה ולא הייתה בציבור וברשויות המקומיות תודעה של שמירת איכות סביבה. מנהלת הכינרת הייתה חלוצה בתחומים האלה. ובאמת, בניצוחה הוקם מערך שלם לפינוי אשפה, שכלל תחנות מעבר לשינוע מרחבי של האשפה, ושני אתרים גדולים לטיפול באשפה ובפסולת מוצקה (הראשונים בארץ). קודם לכן נראה כל השטח הגדול הזה, של אגן היקוות הכינרת, כמו מזבלה גדולה (אתרי פינוי אשפה פיראטיים רבים היו מפוזרים על פני השטח), שסיכנה את איכות המים בכינרת. אזורים אחרים בארץ העתיקו מאתנו ברבות השנים את המערך המסודר שהקמנו. בנוסף, עסקנו גם בביצוע של פתרונות קצה לביוב ביישובים, ופתרונות לשפכים של רפתות. לכל הפעילויות האלה הייתה מטרה אחת: לשמור על איכות מי הכינרת."

סגרן ואנשיו התנהלו כך שלוש שנים, עד שנת 1989. מ-1989 ועד 2008 שימש כמפקח לשמירת איכות מי הכינרת מטעם מנהלת הכינרת. ב-2008 הוקם איגוד ערים כינרת, ועל סגרן המנוסה הוטל האתגר של תפעול וניהול חופי הכינרת. "זה לא היה פשוט. מרבית החופים היו תפוסים על ידי עבריינים, שעשו בהם כבתוך שלהם, גבו כסף בלי חשבון, ונתנו שירותים עם הרבה חשבון. לקחתי מהם את החופים. על פי חוק לקחתי, למרות שהייתה התנגדות של המפעילים. זה לא הרתיע אותי, אני כבר 30 שנה בכינרת, אני לא אחד שנבהל".

ומה קרה בשבע השנים האלה?

"הפכנו את הכינרת ב-180 מעלות. הכינרת היום נקייה יותר, בטוחה יותר, איכותית יותר".

מה מייחד את הכינרת בהשוואה לאתרי נופש דומים בארץ?

"דבר ראשון, החשיבות שלה. הכינרת היא מאגר מי השתייה העילי היחיד שלנו במשק המים הארצי. היא נותנת מענה לכרבע מתצרוכת המים של ישראל, ולכן כל כך חשוב לשמור עליה. כל פעילות באגם, ועל חופי האגם, משפיעה על איכות המים שלו.

"דבר שני, התחושות שיש לאנשים אליה. כל אזרח במדינה חושב שהכינרת היא שלו, מה שאי אפשר לומר על חופי הים התיכון, או חוף ים המלח. אין אזרח במדינה שלא מתעניין בשלומה - 'המפלס עלה?', 'המפלס ירד?', 'מה עם הכינרת?' ואם הוא מתעניין, ואם יש לו תחושה של קירבה וסנטימנטים, הוא מרגיש גם בעלות

לוקחים שמיכה, קושרים אליה כמה בקבוקים חד פעמיים, יעני סוג של מצופים, ויאללה, למים. אתה מבין על מה אנשים כאלה שמים את החיים שלהם?"

אתה אוהב את העבודה שלך?

"(צוחק) האמת, היום, אחרי 30 שנה, אני כבר לא מצליח ליהנות מהכינרת, כי כמו שאני מגיע לחוף אני ישר רואה את הבעיות. לא יכול לבוא לחוף ולהסתלבט כמו כולם. וכשאני חוזר הביתה הכינרת חוזרת איתי. עם הבעיות. כאן אין הפסקה. מישהו נעדר, חלילה? מישהו טבע, חלילה? את הכול אני רוצה לדעת בזמן אמת. בשלוש השנים האחרונות, עם הקמתו של אגף סובב כינרת, ירד ממני קצת לחץ. לפני זה לא יכולתי לנשום. הייתי כל הזמן בטלפונים".

לאן אתה עצמך יוצא לנופש?

"כל שנה אנחנו במקום אחר, גרמניה, אוסטריה, שוויץ, בורגס, קרואטיה, ארה"ב. מאחר שאשתי עובדת במשרד החינוך, ומאחר שאני לא יכול להשאיר את הכינרת בימי השיא שלה לבד, אנחנו יוצאים במועד קבוע, שזה סוף יוני-תחילת יולי". וכשאתה מגיע לאיזה חוף בחו"ל, אתה בטח משווה אותו לחופים שלך.

"בוודאי, ואין מה להשוות. רק אצלנו יש שירותי הצלה. רק אצלנו זה בחוק. להוציא את ארה"ב, בשום מקום לא מצאתי שירותי הצלה. אבל מכל חוף אני לוקח רעיונות, אני לא חוזר בלי רעיונות. כבר אמרתי לך, הכינרת כל הזמן איתי".

גבוהים במיוחד. היא לא נחה לרגע. זה לא כמו חוף אחר שיכול לקחת פסק זמן, כדי לנקות, כדי לארגן, כדי לסדר. כאן אי אפשר לסגור לשעתיים ולהשקות את הדשא, כמו שאנחנו נוהגים לומר". בוא נסכם את האתגרים שאתה מתמודד איתם. "בטיחות, ניקיון, ושמירה על איכות המים".

מה מאפיין את החופים השונים של הכינרת?

"יש לנו חופים למשפחות, חופים לצעירים, חופים שקטים, וחופים רועשים. לפני שנה הכרזנו על חמישה חופים כחופים שקטים, צאלון, דוגה, אמנון, גופרה וחוקוק צפון. בחופים האלה אין מוסיקה בכלל. עשינו זאת כי רבים מהבאים התלוננו על המוסיקה הרועשת, וזו לא הייתה מוסיקה אחת, אלא מיקס של מוסיקת רוק, מוסיקה ערבית, מוסיקה מזרחית, מה שאתה רק רוצה, וכשמצטרף לזה גם אלכוהול מוסיקה קולנית ואלכוהול הולכים ביחד זה תמיד נגמר באלימות. בקטטות המוניות.

"בנוסף לחופים השקטים, יש לנו עוד שישה חופים גדולים, ששם ניתן להשמיע מוסיקה עד 12 בלילה, בהם שני חופים, לבנון וחלוקים, שמועדים לצעירים, למסיבות חוף".

מה עושה לך את היום?

"כל יום אחה"צ יש כאן רוח מערבית חזקה, ומי שלא יודע לשחות, ויושב על מזרון, בתוך כמה שניות נסחף ללב ים ולא יכול לחזור. כשאנחנו מזהים קבוצה כזאת ומצליחים להחזיר אותם בשלום לחוף זה עושה לי את היום. היו לנו הרבה מקרים כאלה השנה. יש גם כאלה שמאלתרים,

"כל יום אחה"צ יש כאן רוח מערבית חזקה, ומי שלא יודע לשחות, ויושב על מזרון, בתוך כמה שניות נסחף ללב ים ולא יכול לחזור. כשאנחנו מזהים קבוצה כזאת ומצליחים להחזיר אותם בשלום לחוף זה עושה לי את היום". אריה סגרון

עמוס פארג'

אייל כהן

גדי שטריט

אהרון בן נעים

קונצנזוס בחופים

לכל מנהל חוף בכינרת יש את הבעיות שלו, אבל לכולם יש את אריה סגרון, וכולם גומרים עליו את ההלל

השכם השכם בבוקר, כשהם באים לחופים שלהם, איש איש לחופו (או לחופיו, יש שמופקדים על יותר מחוף אחד), עורכים מנהלי החופים של אגף סובב כינרת סיור ראשון בשטח, מוודאים שעמדת המציל מאוישת, שהחסקה במקום, שאופנוע הים זמין, שלחובשת יש ציוד, מחליפים מילים עם הנופשים, ומתחילים בשגרת יומם. השגרה כוללת גם קשר עם אריה סגרון, מנהל התחום באגף. התפקיד של סגרון הוא להנחות, לייעץ, לתת תשובות, והוא עושה את כל אלה בדרכו המיוחדת. דרך שאין מנהל חוף מאלה שדיברנו אתם שלא גמר עליה את ההלל.

קחו, למשל, את **גדי שטריט** (53, טברייני מהבית), שמנהל שלושה חופים, לבנון, כורסי וחלוקים. אחרי שיסביר לי על החופים "שלו" (חופים לצעירים, הרבה אקשן, האקשן כולל גם שכרות ואלימות, כל מה שבני נוער יודעים לייצר), הוא אומר שבלי סגרון הוא לא היה מסתדר. "הוא הגב שלנו. הקיר שלנו. הוא עוזר לנו להתמודד עם כל מה שקורה. יש לו תשובות לכל דבר. הוא זמין 24 שעות ביממה, כך שאתה אף פעם לא לבד, תמיד יש עם מי להתייעץ".

או את **עמוס פארג'** (55, גם הוא טברייני), שמופקד על חוף אמנון, שנמצא בצפון הכינרת, לא רחוק מאלמגור. למזלו של פארג' החוף שלו הוא חוף הרבה יותר רגוע ושקט מזה של שטריט. זה חוף בלי מוסיקה, חוף נקי, מדושא, מוצל, המון שמשיות ואוהלים, וחנייה מסודרת שלא מאפשרת לכלי רכב להגיע למים. לחוף הזה מגיעות בעיקר משפחות, שמקפידות לשמור על כללי המשחק והניקיון. ומי שקצת פחות ישר מיישר קו, כי אם פארג' יכול להתכופף כדי להרים שקית ניילון סוררת, או ניירות שמפזזים ברוח, גם הוא יכול.

כאשר אנחנו מגיעים לסגרון, פארג' זוקף קומה, מסדר את המבט, ואומר (עם הרבה רספקט): "אצל אריה הכול בחיוך, בנועם, בחברות, קסם של בן אדם".

כך גם **אהרון בן-נעים**, שמכב בכינרת ובדוגית, שזה חצי שעה נסיעה מהחוף של פארג'. בן-נעים (60, גם הוא טברייני אסלי), מסביר לי שכינרת הוא חוף לדתיים, ודוגית הוא חוף רגיל. "באות לפה בעיקר משפחות, קהל מאוד שקט, רגוע, הכול טוב", הוא מסכם.

ואם בכל זאת צצות בעיות (שזה לא להציל מישהו שנסחף אל תוך הים, את זה הוא יודע לפתור לבד, 35 שנה הוא היה מציל, אלא משהו שמחייב שיקול דעת קצת יותר רחב), יש לו את סגרון. "הוא מנהל פנומנלי. הוא פותר לי כל בעיה שצצה, ותמיד ברוגע, בנועם. סגרון הוא אחד שיודע איך להיכנס לבעיה, ואיך לצאת ממנה, וסחתין עליו, אין, אין דברים כאלה".

ונסגור את הסיבוב עם **אייל כהן**, שמופקד על חוף צאלון. חוף שקט, ללא מוזיקה, בעיקר למשפחות ולאנשים שמחפשים קצת רוגע. אייל (46, טברייני), השתחרר לפני ארבע שנים משירות קבע, והתחיל לעבוד ברשות כינרת כאיש אחזקה. סגרון קלט אותו, תרתי משמע, ואחרי כמה חודשים הציע לו לנהל את החוף. "סגרון הוא לא רק מנהל, הוא גם חבר, הוא איש מדהים. אין מילים לשבח את האדם הזה", אומר כהן.

בוא, בוא נזקק את מה שאתה אומר... בוא נתעלם לרגע מהעובדה שאתה כפוף לו... "אין מה לזקק. אין מה להוריד. זה אחד לאחד. הייתי 22 שנים בקבע, אני מכיר מפקדים, אני מכיר ממונים, ולאדם הזה אני פשוט סוגד. משכמו ומעלה. יודע לפתור כל בעיה. הוא עושה בשבילנו הכול, בשביל כל מנהלי החופים, בשביל כל מי שכפופים לו". קונצנזוס, כבר אמרנו?

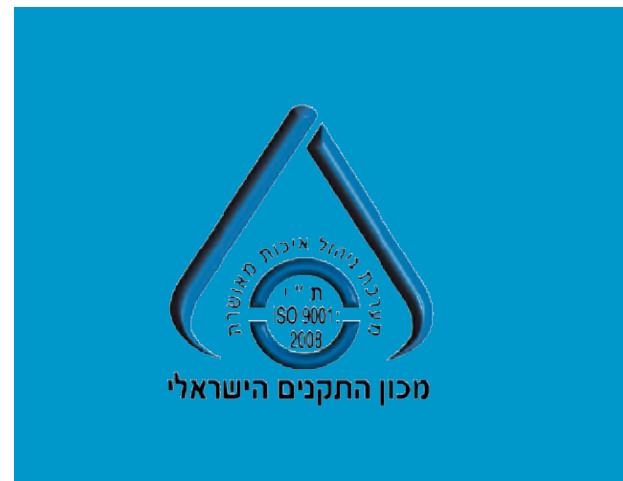
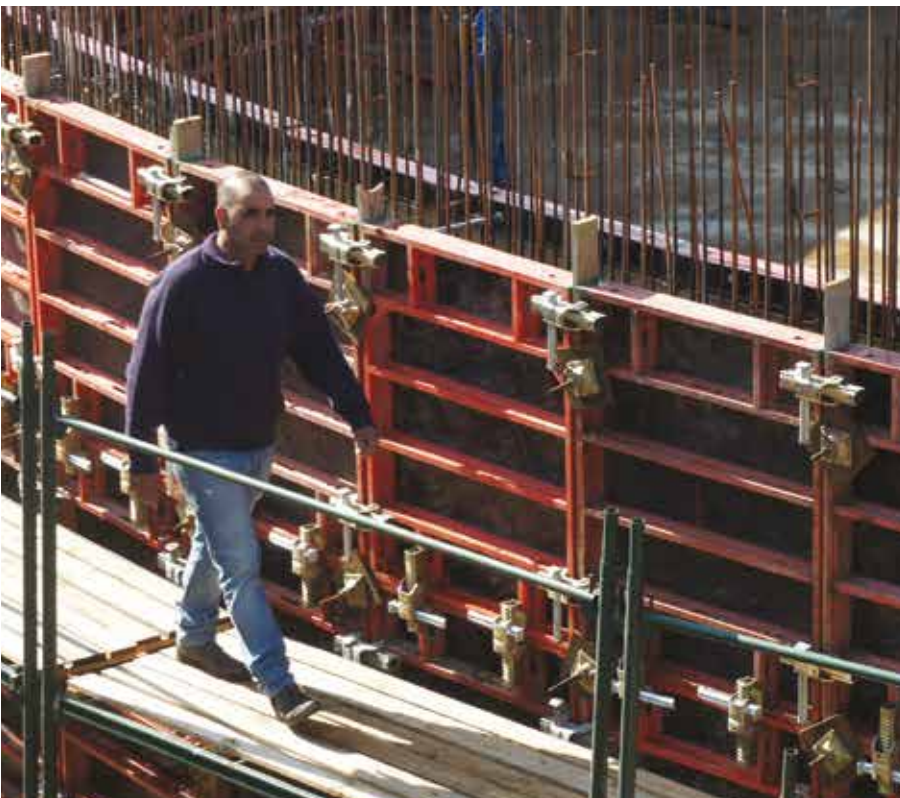
גיל אריש תשתיות מים וביוב

גיל אריש תשתיות מים וביוב בע"מ

ת.ד. 171 קיבוץ אפיקים 1514800, טלפון: 04-6774738

פקס: 04-6774748, נייד: 054-7777525, דוא"ל: info@gili-arish.co.il

רכב מתהפך. צילום: סיון חודי

שילוב ידיים מבורך

רשות הלאומית לבטיחות בדרכים ואיגוד ערים כינרת, ממשיכים לשלב ידיים כדי להקטין את שיעור התאונות של הנופשים, בדרך לכינרת ובחזרה ממנה

שיתוף הפעולה בין הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים ואיגוד ערים כינרת, שהחל בקיץ שעבר נמשך גם השנה, בחג הפסח. מדובר בקמפיין משותף, שעניינו נושא הבטיחות בכבישים וצמצום מספר הנפגעים בתאונות הדרכים. במהלך הקמפיין, סיירו צוותי הסברה משותפים לאיגוד ולרשות הלאומית בחופים, שוחחו עם נופשים, ועמדו על חשיבות שמירת הניקיון בחופים, ועל שמירת כללי הבטיחות לנהיגה בטוחה בדרך הביתה.

יעל סלע

אגף חינוך, קהילה והסברה

כמו כן, הוקם מתחם פעילות חווייתי למשפחות בחוף דוגית ובחוף לבנון שנועד להדגים באופן מוחשי מה קורה בזמן תאונת דרכים, באמצעות "מכונית מתהפכת" המדמה תאונה אמיתית. במתחם פעל גם סימולטור, שהדגים נהיגה תחת השפעת אלכוהול, סימולטור שהדגים את חשיבות הריסון על ידי חגורות בטיחות, ומגוון פעילויות לילדים. הנופשים שביקרו במתחם, סיפרו כי הפעילות המחיישה בצורה ברורה ביותר את חשיבות השימוש בחגורות בטיחות, ונהיגה ממוקדת שאינה מוסחת על ידי שתיית אלכוהול, או שליחת מסרונים תוך נהיגה. דרור בן-חור, מהרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, שהדריך את צוותי ההסברה: "הרשות הלאומית פועלת במשך כל השנה בתחומים שונים, במטרה להגביר את מודעות הציבור לבטיחות בדרכים ולהפחית את מספר הנפגעים בכבישים. אנו פונים לציבור הנהגים לעצור להתרענות, להשתמש בחגורות בטיחות והתקני הריסון, ולהקפיד על נסיעה ללא מסיחי דעת. הרשות הלאומית ואיגוד ערים כינרת, ממשיכות את המאמץ ההסברתי המשותף, כדי לוודא שכל הנופשים ייהנו מנסיעה בטוחה בכבישים, ויחזרו בשלום לבתיהם לאחר נופש מהנה בכינרת".

באיגוד מאמינים בקמפיין המשותף ומבכרים עליו, וסבורים שבעזרת הסברה נכונה ושילוט מאיר עיניים בחופים, ניתן ליצור שינוי לא רק בחופי הכינרת, אלא גם בכבישים ממנה ואליה.

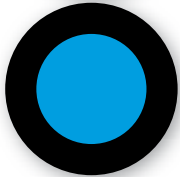
הדרכה למסבירנים. צילום: סיון חודי

לא מסמסים בזמן נהיגה.

כשאתה נוהג פשוט תנהג.

חושבים
חיים

הרשות הלאומית
לבטיחות בדרכים

משרד התחבורה
התשתיות הלאומיות והבטיחות בדרכים

צילום: רחלי קרוקר

צילום: רחלי קרוקר

צילום: הדר ברקאי

כיתת הלימוד של "אקו-כינרת"

הכינרת היא לא רק מקור מים חשוב ואתר נופש אטרקטיבי, אלא גם כיתת לימוד רחבת ידיים לתלמידים מכל רחבי הארץ

באפריל הגיעה לאגם קבוצה של כ-70 תלמידי כיתה י"א מבית הספר לחינוך סביבתי במדרשת שדה-בוקר. השכבה חולקה לחמש קבוצות, כשכל קבוצה עוסקת בהיבט אחר של אקולוגיית הכינרת. אחת הקבוצות, שסקרה את נושא השפעת פסולת האדם על הכינרת כבית גידול, מצאה באחת מנקודות הדגימה שלה מעגן הדיג של טבריה רשת דיגים לא שמישה, שבתוכה הסתבכו כמה סרטנים וכמה דגיגונים, ובמשך כחצי שעה עמלו התלמידים כדי לשחרר אותם חזרה אל המים. זה נשמע קצת אזוטרי, אני אומר לרחלי קרוקר, המדריכה הבכירה של "אקו כינרת", שהדריכה אותם ביום הזה, כקולב לתלות עליו את הסיפור הזה, של "אקו-כינרת"...

ומה את יכולה לספר על המעבדה השטה?

"צריך להבדיל", היא אומרת, "בין המעבדה לחקר הכינרת, שעוסקת ממש במחקר, שמשרתת מדענים רציניים, דוקטורים ופרופסורים, לבין הספינה שלנו, שמטרתה חינוכית והיא מדמה מחקר. במהלך ההפלגה אנחנו אוספים למשל פלנקטון ברשת מיוחדת, ומסתכלים עליו דרך מיקרוסקופ ומסך טלוויזיה שמקרין את מה שרואים, כל זאת בתוך הספינה. זה, כאמור, לא מחקר אמיתי. זה כלי חינוכי-לימודי. זה מדמה את המעבדה האמתית."

אפשר לומר שאין תלמיד בארץ, שלא הגיע להדרכה בכינרת, במהלך שנות לימודיו?

"הלוואי" אומרת רחלי ומסבירה: "התוכנית שלנו הייתה מיועדת בתחילתה לתלמידים בתחומי המדעים. אבל כיום הרחבנו וכל תלמיד בארץ יוצא מורווח מזה שהוא בא לכאן להדרכה. הכינרת היא לא רק מקום רחצה ובילוי, או בית גידול מופלא לצמחים וחיות, יש לה עוד ערכים לאומיים, היסטוריים, תרבותיים, והיינו שמחים לארח אצלנו עוד ועוד מבקרים לחוויה המיוחדת הזאת."

מה הפעילות הזאת נותנת לך באופן אישי?

"אני מאוד נהנית ממנה, גם מהתכנים וגם מהמפגשים האנושיים עם בני הנוער וצוותי ההוראה. יש לי תואר ראשון בביולוגיה ימית, עשיתי תעודת הוראה, ובמקביל לעבודתי ברשות הכינרת, אני עובדת גם כמורה לביולוגיה (בתיכון בטבריה). ההדרכה נוגעת בתחומי ההוראה שלי. יש לה ערך מוסף מאוד גבוה עבורי."

הכינרת היא לא רק מקור מים חשוב, אתר נופש משובב

איצי ברתנא

נפש, ומקור השראה למשוררים, אלא גם כיתת לימוד מרתקת ורחבת ידיים. כשלושת אלפים תלמידים מכל רחבי הארץ באים אליה מדי שנה, כדי ללמוד עליה במסגרת "אקו-כינרת", קיצור של "אקולוגיה-כינרת", שזו תכנית ללימודי הכינרת מנקודת מבט מדעית, בתחומי האקולוגיה, הביולוגיה, הסביבה, הגיאוגרפיה, ועוד. הפעילות ב"אקו-כינרת" משלבת גם הפלגה במעבדה השטה, המשמשת להיכרות מעמיקה יותר עם גוף המים.

תכנית הלימודים של "אקו-כינרת" מיועדת בעיקרה לבתי ספר יסודיים ותיכונים. ביסודיים היא מתקיימת במסגרת הפרויקט "הולכים על נקי זו הכינרת שלנו", ומתחלקת לשניים: החלק המורחב מיועד לבתי הספר באזור אגן הניקוז של הכינרת, בעוד בתי הספר האחרים, מכל רחבי הארץ, מסתפקים בתוכנית מצומצמת יותר של יום אחד בלבד.

התכנית לבתי הספר שמגיעים מרחוק, מותאמת עם מורה הכיתה, ומשתלבת בדרך כלל ברצף ההוראה הכיתתי והבית ספרי. היא יכולה לשמש כפתיח ללימוד נושא, כשלב בהעברת התכנים המתחייבים בו, או כסיכום. אבל לא רק: הפעילויות בכינרת וסביב הכינרת עשויות להיות גם סוג של העשרה, ללא קשר לרצף ההוראה כלשהו, תוך מתן משמעות וחוויה אינטלקטואלית לטיולים בית ספרים.

ביום פעילות חד-יומי, מתלווים מדריכי "אקו-כינרת" אל רכב הקבוצה, כשההדרכה מתמקדת בעיקרה בהשפעות השונות של האדם על המערכת הטבעית של הכינרת.

הפעילויות הלימודיות והחינוכיות של "אקו-כינרת" הן פעילויות מתמשכות, שמתקיימות לאורך כל השנה, באינטנסיביות רבה במהלך שנת הלימודים, ובאופן רך יותר בחודשי הקיץ, בגלל החום הכבד.

"בתיכונים, אנחנו עובדים בעיקר עם תלמידי מגמות ייעודיות, כמו אקולוגיה, ביולוגיה, סביבה, כימיה וגיאוגרפיה, ומעבירים להם הדרכות מקצועיות בחופי הכינרת ובמעבדה השטה. אנו מקפידים שהתכנית תהיה מותאמת לדרישות משרד החינוך, על פי המקצועות השונים. חשוב לציין כי הפעילויות מיועדות גם לסטודנטים ולקהל הרחב. זה מוצר שניתן לכולם, כאשר תוכן ההדרכה מותאם לקהלי היעד, מקטנטנים ביותר ועד לגמלאים", אומרת הדר ברקאי, רכזת התכנית.

בקיץ משייולים בכינרת

בואו לבלות עם ילדי הקייטנה שלכם
ביום שכולו חוויה בכינרת!
יחד נטייל עם ילדי הקייטנה במסלול
הליכה קצרצר ורטוב בשביל סובב
כינרת, נפליג על גלי הכינרת
הכחולים בספינת המעבדה השטה,
נלמד דברים חדשים
ומעניינים שלא ידענו על החי
והצומח באגן הכינרת ונשאיר
לקייטנים הקטנים שלכם חוויה
מקסימה לכל החיים.

הפעילות מסובסדת על ידי רשות הכינרת
לפרטים והזמנות: הדר 050-8874118
edu@lakekinneret.co.il

www.kinneret.org

סדובסקי ברלין

טבע בלב העיר

"פארק הזהב" ו"נחל הזהב" שנמצאים בליבה של קריית-שמונה, הם מקור העצמה לעיר ולתושביה

סטודנטים ביום המעשים הטובים בקריית שמונה

לתמיכה בפעילות הקהילתית התגייסו גם מספר גורמים וגופים אזוריים, ששמירת הטבע והסביבה, וקשרי הקהילה לסביבה, חשובים להם: מכללת תל-חי, רשות ניקוז ונחלים כינרת, המשרד להגנת הסביבה, המרכז האקדמי לנוער במכללת תל-חי, ואקדמיה בכיכר. הגופים האלה מעניקים "רשת הביטחון" לפעילות הקהילתית הענפה, שהולכת ונרקמת בקריה סביב "פארק הזהב" ו"נחל הזהב".

תכנית הפעולה שנטווחה כוללת מגוון כיוונים ופעילויות, שהמכנה המשותף שלהן הוא חיבור הקהילה לטבע העירוני. בין הקבוצות הפעילות: קבוצת גננות ומורות, קבוצת נשים, קבוצת מועצת הנוער, קבוצת ותיקים, קבוצת הליכה נורדית בפארק לבעלי מוגבלויות, קבוצת טיפוח והדרכה במוזיאון קריית-שמונה, וקבוצת צילום. הוקמה גם קבוצת ניטור, שחבריה הם חובבי טבע, ובליווי אקדמי של ד"ר אילת שביט ואיריס אשד ממכללת תל-חי, הקבוצה עורכת בדיקות ניטור למי הנחל, ומתעדת את הממצאים לצורך מעקב רציף. כמו כן עוסקת בניטור הצמחייה המקומית והציפורים השוהות במרחב.

בין השאר פועלות ב"נחל הזהב" מזה כמה שנים 11 קבוצות תלמידים משישה בתי ספר בעיר, במסגרת התכנית החינוכית "שומרי הנחל", שיזמו המשרד להגנת הסביבה, ורשות ניקוז ונחלים כינרת. במסגרת התכנית מאמצת כל קבוצת תלמידים מקטע מהנחל, ולאורך השנה לומדת עליו, חוקרת אותו, ועורכת בו פעילויות תורמות בעשייה והסברה. מדריכי המל"ש (מרכז לימודי שדה של החברה להגנת הטבע), מנחים

מי שגדל בקריית-שמונה, לא ישכח את ה"ג'ונגל", פיסת טבע פראית בלב העיר של עצים עבותים, צמחייה סבוכה, ונחל קטן שזרם לאורכה. ותיקי העיר, שחוויות ילדותם שזורות במקום, זוכרים בערגה את הרחצה בנחל בחברותא, את פיילות הכביסה, ואת מקומות המסתור שהאתר הקסום הזה ידע להציע.

שרית קוז'יקרו-אלימלך

בשנת 1990 הוקמה בקריית-שמונה, בסיוע הפדרציה היהודית של סן-פרנסיסקו, ה"עמותה לשימור קסמי טבע ונוף", ששמה לה למטרה לקדם את פיתוח הפארק, ופועלת מאז לשמירה על ערכי הטבע והנוף, והאתרים ההיסטוריים הנמצאים בתחומה.

העמותה הובילה מאבקים ציבוריים למען שימור הפארק, ביניהם השבת המים לנחל, ובעזרת תושבים שאכפת להם מנעה יוזמה נדל"נית שביקשה להקים בשטחו בנייני מגורים.

במרחב הפארק אזור טבע ראשוני המכונה "הג'ונגל", מסלול טבע מרהיב לאורך "נחל הזהב", מדשאות, מתחמי שעשועים ופיקניק, אמפיתאטרון, ומוזיאון לתולדות קריית-שמונה. כל אלה הפכו את המקום לפארק עירוני המוכר כ"פארק הזהב".

בשנים האחרונות התעוררה יוזמה חדשה, שמטרתה קידום מרחב הפארק והפיכתו לאתר טבע עירוני-קהילתי. תהליך איתור הצרכים של הקהילה, נערך בנובמבר 2015, באמצעות 14 קבוצות מיקוד. בתום התהליך התגבש "פסיפס פעולה", שמשלב בין צרכי הקהילה, צרכי הפארק, וכישורי המתנדבים שפועלים בו, בעיקר בני נוער וסטודנטים.

* הכותבת היא רכזת קהילה של העמותה ל"שימור קסמי טבע ונוף" בקריית-שמונה

במרחב הפארק, אזור טבע ראשוני המכונה "הג'ונגל", מסלול הליכה מרהיב לאורך "נחל הזהב", מדשאות, מתחמי שעשועים ופיקניק, אמפיתאטרון, ומוזיאון לתולדות קריית-שמונה. כל אלה הפכו את המקום לפארק עירוני המוכר כ"פארק הזהב"

קבוצת הניטור - פארק הזהב בקריית שמונה

יום המעשים הטובים - מש"צים

מהעמותה, שצבר ניסיון וידע רבים, המתנדבים גזמו, עדרו, חפרו, גירפו, ואפילו נרטבו והתחברו לאדמה. הם עסקו בעבודות טיפוח ותחזוקה של השבילים הקיימים, ובמקביל, החלו במלאכת פריצת השבילים החדשים. עד כה, בוצעה פריצה שחשפה את מפגש הנחלים בין "נחל הזהב" ו"נחל הטחנות" (המכונה "עין שושן"). פריצת שביל נוסף, לכיוון מפל חבוי, נמצאת בעיצומה. צמחייה עבותה וחוסר גישה מסתירים כיום את המפל, ורבים לא יודעים על קיומו.

המיזם נמצא אמנם רק בתחילת דרכו והמלאכה עוד מרובה, אך הוא מלווה בחזרות עשייה של המתנדבים, שבסופו ייצרו כמו ידיהם מסלול הליכה, שתחילתו סמוך למבנה המסגד (שמשמש כמוזיאון לתולדות קריית-שמונה), וסיומו ליד טחנת הקמח העתיקה (ברחוב קרן היסוד). התכנית לעתיד היא ליצור גם מסלול הליכה לאורך "נחל הטחנות".

מחקרים רבים הוכיחו שחיים באזורי טבע, תורמים לבריאות התושבים ולרווחתם, ולכן אתרי טבע עירוני הפכו לפנינות בתוך הערים. נחל בלב הפארק הוא אוצר עם פוטנציאל גדול לפיתוח בתחומים שונים, וחשוב לראות בו משאב לפיתוח הקהילה.

אתר טבע עירוני שייך לתושבי המקום, וכשהם שותפים לרעיונות ולתהליכים, נוטלים חלק פעיל בטיפוח ומרגישים שייכים ליצירתו, זה מוסיף הרבה גאווה להם ולעיר. החלומות של העמותה והקהילה הנהדרת שלנו, הם מקור העצמה לתושבים. נקווה שהעתיד יהיה "רוק" יותר, כך שנוכל לברך על הפארק, שכולו זהב.

את התלמידים, הן בכיתה והן בספורים. אל "שומרי הנחל" הפעילים "נחל הזהב", הצטרפה השנה קבוצת "שומרי הנחל" מחניכי "בית גשר", בוגרים עם מוגבלויות שכליות והתפתחותיות, שלומדים על הנחל והחשיבות הטמונה בשמירת איכות הסביבה שלו.

לפעילות הערכית הזאת שותפים רשות ניקוז כינרת, המשרד להגנת הסביבה, רשת המתנ"סים בקריית-שמונה, ומדריכים מטעם המרכז ללימודי שדה של החברה להגנת הטבע, שמעניקים לחניכים ידע וחוויות. כך הופכים חניכי "בית גשר", לשותפים פעילים בעשייה למען הנחל וטיפוחו, ותורמים מעצמם לקהילה ולסביבה.

בשנה האחרונה קלטה קריית-שמונה עולים חדשים מבני "שבת המנשה", שמחזרים לטבע, ונבנתה עבורם תכנית קליטה שכוללת גם את מרחב "פארק הזהב", שמקפל בתוכו את הטבע ואת מורשת העיר. באמצעות סיורים מודרכים וסיפורים על גדות הנחל, נחשפים בני הקהילה לשורשי המקום, ובשפתם, "שפת הטבע", הם מתחברים לטבע ולמורשת המקומית, ומעצימים את תחושת השייכות שלהם למקום.

אחד מיעדי העמותה לשנה הקרובה, הוא פריצת שבילים לאורך תוואי הנחל, כדי לייצר מסלול הליכה ארוך יותר מהקיים, ולאפשר חוויית טיול משמעותית יותר. ואכן, ב"יום המעשים הטובים" האחרון, נפרצה הדרך. מתנדבים מקורס מש"צים (מדריכי של"ח צעירים) בקריית-שמונה, וסטודנטים מ"קורס צדק סביבתי וחברתי" שבמכללת תל-חי, התגייסו למשימה, ובהנחייתו המקצועית של שמעון מויאל, פעיל ותיק

**בשנים האחרונות
נעשה מאמץ
לקדם את מרחב
הפארק כדי
להפוך אותו
לאתר טבע
עירוני-קהילתי.
תהליך איתור
הצרכים של
הקהילה נעשה
באמצעות 14
קבוצות מיקוד,
ובסיומו התגבש
פסיפס פעולה,
שמשלב בין צרכי
הקהילה, צרכי
הפארק, וכישורי
המתנדבים
שפועלים בו**

ניקיון פסח לכינרת

מאות מתנדבים השתתפו בפעילויות ניקיון של חופי הכינרת, לקראת פסח

תחת השם, "מחזירים לכינרת באהבה כינרת

תקשורות

נקייה לפסח", התקיים, רגע לפני חג הפסח, שיתוף פעולה בין קבוצת Magaya, פסטיבל ה-DOOF, ורשות הכינרת, לטיפול חופי הכינרת. היוזמה למבצע הייתה של חברי קבוצת Magaya ממרכז הארץ, הפוקדים את חופי הכינרת מדי שנה, במסגרת פסטיבל שנתי שהם מקיימים בחוף הכינרת, ומשלבים בו ערכים חברתיים וסביבתיים.

כבר ביום חמישי בערב, הגיעו מארגני האירוע לחופי הכינרת, להקמת אוהלים והתחלת עבודות הניקיון. למחרת, שישי, הצטרפו למבצע מאות מתושבי האזור, וילדים ממתנ"ס גולן שברמת הגולן. המתנדבים התפרשו לאורך רצועת החוף שבין חוף צאלון של איגוד ערים כינרת, לחוף גולן, וביצעו עבודות ניקיון וטיפול תוואי השטח לקראת חג הפסח. במקביל, התקיימה פעילות הסברתית סביב נושאי אקולוגיה, ערבות הדדית, ותרומה לקהילה.

האמנית פרסטו נאג'י, ממארגני האירוע: "החופים מלאים בעשייה במשך כל ימות השנה על ידי רשות הכינרת, ואנו, האזרחים, מרגישים צורך להחזיר משהו לאוצר הטבע הזה. אני שמחה שהציבור הצביע ברגליים ומאות השתתפו בפעילות המבורכת".

גם ברשות כינרת ברכו על היוזמה, וציינו כי מדובר בפעילות חינוכית מבורכת, המעודדת שמירה על איכות הסביבה, ניקיון חופי הכינרת ומקורות המים, והודו למאות המשתתפים שהגיעו ולקחו חלק באירוע ההתנדבותי החשוב.

"זורמים לירדן", פעם שנייה

**הצעדה המסורתית, מאום-ג'וני לנפתול בית-זרע
ובחזרה, נועדה לחשוף את אנשי האזור לפעילות
השיקום האינטנסיבית שמתקיימת בנהר, ולרתום
אותם למעורבות בה**

זו השנה השנייה שתושבי עמק הירדן לוקחים חלק בהפנינג סביבתי המוקדש לנהר הירדן. בשבת אביבית, בתחילת אפריל, הגיעו מאות מתושבי העמק לקטע מורד הירדן המשוקם, וצעדו במסלול מעגלי מאתר אום-ג'וני, עד לנפתול בית-זרע, ובחזרה.

הצעדה הקהילתית אורגנה על ידי רשות הכינרת, החברה להגנת הטבע, אקו פיס, המשרד להגנת הסביבה, והמועצה האזורית עמק הירדן, ונועדה לחשוף בפני הקהילה המקומית הגרה ופועלת בסמיכות לנהר, את פעולות השיקום האינטנסיביות המתרחשות במקום בשנים

יעל סלע

אגף חינוך, קהילה והסברה

האחרונות, וגם לרתום אותם למעורבות סביבתית, שתבטא בפעילות מתמשכת לטובת הירדן וסביבתו.

כולם זוכרים את מצבו העגום של הירדן בעשורים האחרונים: הזנחה גדולה עד כדי אובדן צביונו כנחל, והתקבעותו בתור תעלת שפכים מוקפת חומת צמחייה של אשל וקנה, לא דומה אפילו לאותו נהר מפואר שזרם והתקבע בתודעה הבינלאומית כנהר קדוש לכל כך הרבה מאמינים בכל העולם, וכפניית טבע אמיתית, שטיילים רבים לאורך ההיסטוריה תארו את נופי המים, הצומח והחי בסביבתו, כייחודיים ובלתי נשכחים. הירדן הזה שיווע לשיקום! תכנית השיקום היא יוזמה משותפת של רשות ניקוז ונחלים כינרת, המשרד להגנת הסביבה, רשות מקרקעי ישראל, ורשות הטבע והגנים, והיא התאפשרה הודות לתקציב של כחמישה מיליון שקלים, שהעמידה הקרן לשטחים פתוחים.

תכנית השיקום כללה פיתוח אקולוגי להחזרת הנוף הטבעי, באמצעות הרחבת אפיק הנהר והעמקתו, חידוש זרימת המים בנפתולי הנהר, מיתון הגדות, והשבת הצמחייה הטבעית למערכת האקולוגית המתחדשת.

נכון לאפריל 2016, הסתיים רוב השיקום באזור נפתולי הירדן, מאזור נפתול דגניה ועד נפתולי בית-זרע. הקטע מסכר אלומות ועד שפך נחל יבנאל, עדיין לא שוקם, וכך גם הקטע שלייד מנחמיה, שלא הושלם באופן מלא. השיקום יושלם ברגע שיושגו תקציבים נוספים.

במקביל, מתבצע פיתוח תיירותי לאורך 11 ק"מ, הכולל הסדרת מערכת שבילים להולכי רגל ולרכיבה על אופניים, נקודות תצפית, פינות פיקניק, והקמת חניון לילה לנופשים.

תושבי העמק שהגיעו לצעדה, פגשו את המדריכים הצעירים והמסורים של החברה להגנת הטבע בתחנות הסברה והמחשה שהיו פזורות לאורך הדרך, שסיפרו למתעניינים על תהליך שיקום גדות הנחל, שיפור איכות המים, המגוון הביולוגי, פעילות "שומרי הנחל", ועוד.

לאחר צעידה של כ-4.5 ק"מ (כן, היה קצת חם, אבל כולם סיימו את המסלול בנחישות ובחיוך טוב), התכנסו הצועדים באום-ג'וני, לאירוע המרכזי שכלל מוזיקה טובה, אוכל ושתייה, ומגוון תחנות עם פעילויות חינוכיות-סביבתיות למבוגרים ולילדים.

ומכיוון שמסורת לא שוברים אלא מחזקים, ניפגש בשנה הבאה באותו המקום, כדי לראות, וזה יהיה ממש לפני פסח, "מה נשתנה...".

יצאת נקי יצאת חינוך

היוזמה של איגוד ערים כינרת, לרתום את הנופשים לניקיון חופי הכינרת תמורת זיכוי על דמי החנייה הוכיחה את עצמה, ותימשך גם בקיץ הזה

מאז הקמתו של איגוד ערים כינרת, לפני כשבע שנים, היה ברור ששמירה על ניקיון חופי הכינרת הינה ערך עליון, וכי קיימת חשיבות רבה ליצירת מודעות לנושא.

בעבודתם השוטפת, מנסים אנשי האיגוד למצוא דרכים יצירתיות שישנו את המציאות בחופי

יעל סלע

אגף חינוך, קהילה והסברה

הכינרת, ויגרמו לנופשים לקחת אחריות ולתרום לניקיון סביבתם הקרובה. כדי להשיג את המטרה הזאת, הופעלו בשנים האחרונות, בנוסף לצוותי הניקיון הרגילים, גם צוותי הסברה שעוברים בין הנופשים, מחלקים שקיות אשפה, ומגייסים אותם למשימה.

פעילות צוותי ההסברה הביאה לשינוי משמעותי בשמירה על ניקיון החופים, ועם זאת עדיין אי אפשר היה לברך על המוגמר. חיפשנו דרכים נוספות ליצירת מעורבות גדולה יותר של הנופשים, שתבטא בשיפור הניקיון וביתר אכפתיות, במיוחד לאחר הפסח לפני שנה, בו שוב נתקלנו, לצערנו, בתופעת הישראלי המלכלך. כחלק מהפקת הלקחים, עלה הרעיון לרתום את הנופשים בעזרת מבצע, שיציע חנייה חינם למנקי החוף. התלבטנו האם זו הדרך, שכן הטבה למנקים עלולה לשדר מסר לא נכון. בסופו של דבר הוחלט כי הרעיון טוב ושווה לנסות אותו.

כך הושק המבצע שקיבל את השם, "יצאת נקי יצאת חינוך", על משקל "יצאת צדיק", כי כל מי שמתגייס ודואג לניקיון החופים, הוא לטעמנו צדיק אמיתי...

הקמפיין נפתח בקיץ הקודם, בחופי לבנון וצינברי, לסירוגין, כל שבת בחוף אחר. וכך, נופשים שאספו אשפה בשקיות הייעודיות המחולקות בעמדת ההסברה בחוף, זוכו בדמי החנייה.

נציגי איגוד ערים כינרת, שנכחו בחופים בשבתות, וחילקו ערכות הסברה לנופשים ושלווה סוגים של שקיות אשפה לאיסוף (על פי סוג האשפה), סיפרו כי מאות משפחות שגילו התעניינות ונטלו חלק במבצע, הגיעו לעמדת האיסוף עם שקיות אשפה מלאות בפסולת רגילה, פסולת פלסטיק, ובדלי סיגריות, ונהנו בתמורה מזיכוי על דמי החנייה.

הרעיון להפרדת הפסולת נבע מהתחושה, שבנוסף לשמירה על הניקיון, הגיע הזמן לעלות מדרגה ולטפל גם בהפרדת הפסולת, ובמפגע של בדלי הסיגריות, שפזורים בחופים וקשה מאוד לאוספם.

המבצע של "יצאת נקי יצאת חינוך" נמשך גם בחג שבועות האחרון, והמשיך לקצור הצלחה, שעשתה לה כנפיים, שכן לא רק הציבור, גם התקשורת גילתה בהם עניין, כולל הרשתות המובילות בארץ, כך שהבאזז היה גדול. כתוצאה מכך, עלה נושא הניקיון לסדר היום הציבורי, וחופי הכינרת יצאו נשכרים. הם הרבה יותר נקיים היום מבעבר.

באיגוד מקווים שהתנופה תימשך גם בקיץ, וניתן יהיה להגיע לסביבה נקייה גם ללא תמריצים כספיים. אם כך יהיה, נוכל בשנה הבאה לרענן את הקמפיין בסלוגן חדש בסגנון: "יצאת נקי יצאת ענקי!"

צילומים: סיון חרדי

לגעת בטבע - לגעת ברוח

צילום: זאב קרמר

השביל מחליף נופים בלי הרף

שביל סובב כינרת מציע שלושה סוגים של מסלולי טיולים למשפחות, לעמך ישראל, ולמיטיבי לכת שכל אחד מהם מגלה להולך בו כינרת אחרת, החל מזו המטופחת והמבויתת, וכלה בזו הטבעית והפראית

לפני קצת יותר מחודשיים התחלתי את תפקידי כרכז קהילה ושביל סובב כינרת ברשות כינרת. מיד הבנתי שקודם כל עליי להכיר את השביל, ולאחר מכן כבר נדבר. ההחלטה הייתה נהדרת, זו ממש פריבילגיה לצעוד על שביל טיולים, להכיר ולחקור אותו, ולחשוב מה אני יכול לעשות בשביל בשבילו, בשבילכם, ובשבילנו.

אז התחלתי לצעוד, וזה היה מסע מיוחד ומרתק. מעבר לכך שזו הייתה שליחות ממקום העבודה, ומעבר לכך שאני צועד

דניאל וקנין

אגף חינוך, קהילה והסברה

על השביל כשליח הציבור, זו הייתה גם צעדה אישית להבנת וללימוד הכינרת. שנים רבות אני מטייל בשבילי הארץ, והנה, נוצרה הזדמנות לצעוד בשביל שלא צעדתי בו, ועוד במסגרת תפקידי. ותודה לכל אנשי המשרד, שבאמצע היום יצאו להקפיץ אותי מנקודת הסיום לרכב, כדי לעזור לי להשלים את המשימה.

בשנה טובה, כשהכינרת נמצאת במפלס הגבוה שלה, ברום של 208.8-, ההיקף שלה הוא 60 ק"מ, ולכן שביל סובב כינרת נחשב שביל שאורכו כ-60 ק"מ. בפועל המצב שונה, מאחר שהשביל הולך בחלקים מסוימים במרחק-מה מהמפלס הגבוה. מכאן, שמסלול צעידה רצופה סביב הכינרת, קרוב יותר ל-65 ק"מ, מאשר ל-60 ק"מ.

לקח לי כעשרה ימים מתחילת עבודתי, להשלים את הצעידה על השביל, כל יום קטע אחר, משתדל לזכור את כל מה שאני רואה, והיה הרבה מה לראות, כי יש דברים שרואים רק כשצועדים. אחד הדברים העיקריים שחוויתי עם תחילת הצעידה הוא ההתפעלות מהעבודה שכבר נעשתה בשביל, עקב בצד אגודל: נפלה עוד גדר, נמצא עוד מכנה משותף, נאכף עוד חוק, והנה, ניתן לצעוד סביב הכינרת כמעט ללא הפרעה. על כן כל הכבוד לאלו שעשו במלאכה, וכעת אני מופקד על המשימה ביראת כבוד וזהירות.

רק בצעידה בשטח, כשהרגליים נוגעות בקרקע והחום מכה על הראש, אתה יכול לחוות את האגם הקטן במלואו. הכינרת נמצאת במקום נמוך, פגיע ואסטרטגי, וזורמים אליה הרבה נחלים, כך שאגן הניקוז שלה מורכב ומשתנה. עם זאת, הכינרת מנקזת אליה לא רק כמויות של מים, אלא גם של אינטרסים.

כל אחד רוצה חלק בכינרת: עיריות, מועצות מקומיות, מועצות אזוריות, ורשויות אחרות, כולם בעלי אינטרסים בכינרת. העיריות והמועצות דואגות לנופשים, לרוחצים ולתיירים בתחומיהן, הכנסיות דואגות לצליינים, הקיבוצים החלוצים יושבים גם הם על החופים, משרד החקלאות מתעניין בדגה, רשות הטבע והגנים מנהלת את ערכי הטבע והמורשת, רשות המים דואגת לאיכות המים ולשאיבה באתר ספיר, ובעלי קרקעות פרטיות גם לא חסר. בין כל אלו פועלת רשות הכינרת להסדרת הפעילות באגם ולניהול אגן הניקוז. ואת כל אלה קושר מסלול הליכה אחד, "שביל סובב כינרת"

מתחילת הרעיון של ה"שביל" ואופן התפתחותו עפ"י תמ"א 13, נקבעה מדיניות לפיתוחו ולעקרונות הכלליים לגביו. הוחלט על פיתוח השביל בשלוש דרגות משתנות. הפיתוח המתקדם ביותר הוא למסלולי משפחות.

מטיילים בשביל צילום: סיון חודי

**כל אחד רוצה את חלקו בכינרת:
העירויות והמועצות דואגות
לנופשים, הכנסיות דואגות
לצליינים, משרד החקלאות מתעניין
בדגה, רשות הטבע והגנים שמה עין
על ערכי הטבע והמורשת, ורשות
המים דואגת לאיכות המים. ואת
כל אלה קושר מסלול הליכה אחד,
"שביל סובב כינרת"**

מדובר בשביל סלול ומוסדר, שניתן לצעוד בו עם עגלות, ושיש בו פינות מוצלות ונקודות הסבר. זה המסלול הקלאסי למי שרוצה טיול קל ונוח. מקטע כזה קיים בין גשר אריק לחוף אמנון, והוא גם המקטע הראשון של שביל סובב כינרת.

דרגת הפיתוח השנייה היא דרגה בינונית. לא בטוח שניתן יהיה לעבור בה עם עגלה, אך השביל ברור ומוסדר. העבודה עליו נעשית בעיקר על ידי תלמידים ומתנדבים, שפועלים כבר שנים ועוזרים לשמור עליו ברמה גבוהה. השביל הזה מסומן ומוסדר, הגישה דרכו יחסית נוחה, ויש בו סתנים בדרך ולעיתים גם ספסלים. מסלולים אלו מתאימים למשפחות, שרוצות טיול קצת יותר ארוך ואתגרי. מי שירצה לטייל בקטע כזה, יוכל לטייל בחלק הצפוני של קיבוץ גינוסר, או בקטע שמצפון לקיבוץ עין-גב, עד לכורסי.

דרגת הפיתוח השלישית, היא דרגה כמעט ללא פיתוח. היא נועדה להשאיר משהו לחובבי הטיולים המושבעים, המחפשים אתגר במסלול. מסלולים אלו לא פותחו אלא נפרצו, לא מעבר לכך. במסלולים האלו ניתן לראות את הטבע של הכינרת ואת בית הגידול המיוחד שלו במלוא הדרו. דרך מסלולי ההליכה האלו ניתן לראות איך נראתה הכינרת לפני מאות שנים, בדרך כלל עם הצמחייה המקורית ובעלי חיים בהם זוחלים ודו-חיים שהכינרת היא בית הגידול הטבעי שלהם. המסלולים האלו פחות נגישים, מאתגרים יותר, ורצוי לצעוד בהם לאחר תכנון מוקדם והכרת השטח. מקטעים כאלה נמצאים בין צמח לקיבוץ האון, או בבקעת בית-ציידא.

השלב הראשון בהליכה על שביל סובב כינרת, שכאמור, פנים רבות לו, הוא ההגדרה של הטיול המבוקש. איך רוצים לטייל עליו? עם משפחה? עם חברים בכושר? לבד? כריצת שטח? אופניים? וגם כמה זמן יש לי, ואיפה אני מתכוון לישון, והאם אני מעוניין במסעדה על הדרך? השביל אמנם קטן ומצומצם, אבל הוא נותן מענה לכל השאלות האלה. ולאחר שתענו לעצמכם על כל אלו, תוכלו למצוא מסלול מתאים בסובב כינרת.

נחזור למסע שלי. גיליתי בו את מה שמגלה כל מי שהולך בשבילי טיול היום. הטבע סביבנו יפה ומרשים, הכינרת מגוונת, המסלולים משתנים, ומכל מקום השביל נראה אחרת. בחופים המזרחיים צצה לי המחשבה על חג הפסח, שמסמל גם את תחילת העונה הרשמית של הרחצה בכינרת, ואיך כל הטבע האדיר הזה יתערבב לו עם המוני ישראל הבאים לנפוש ולהפוך את המשאב הטבעי הזה למשאב תיירותי. הצלחתנו נמדדת ביכולת לשלב בין השניים, בין המשאב התיירותי לטבעי; ביכולת לשאת את כובד משקלם של רבבות נופשים בעונות השיא, מבלי לפגוע בערכי הטבע כך שגם הבאים אחרינו יוכלו ליהנות מהם.

את המסלול שלי, אחרי כמה ימי הליכה טובים, אני מסיים בנקודת המפגש של חוף סוסיתא עם השער הצפוני של קיבוץ עין-גב. זה מקום מושלם לראות איך אלמנטים שונים של הכינרת מתנקזים לתוך כמה עשרות מטרים: לרגלי האתר הארכיאולוגי סוסיתא, חוף ים עם שם זהה, המשמש כערך טבע משל עצמו; בסמוך אליו נמל עין-גב עם אווירה אירופאית בזעיר אנפין של נמל ועגינת סירות לצד בתי עסק תיירותיים; בית קפה נחמד ואווירה קסומה; וכל אלו בצמוד לקיבוץ חלוצי, שהוקם במסגרת יישובי חומה ומגדל, והוא מודל להתיישבות מבודדת במקום רחוק ומסוכן. בשנים שלאחר קום המדינה, סבל הקיבוץ מהתקפות רבות מצד הסורים, והוא מהווה מופת להתיישבות צודקת ואיתנה.

זוהי רק דוגמא אחת המעידה על הכלל, איך במסלול קצר ובנקודה אחת ניתן לראות את שביל סובב כינרת כמפגש בין היסטוריה, גיאוגרפיה, מורשת, טבע, ועוד.

אני מזמין אתכם לבחור את המקטע המתאים לכם, ולצאת לטייל על השביל הייחודי הזה.

סיפור חוצה גבולות

היא עלתה מספרד, גדלה בגמלא, עשתה סיבוב בכינרת, הואשמה בריגול בלבנון, וחזרה הביתה בשלום. סיפורה המופלא של הנשרה, שאולי תביא לנו את השלום

בתקופת זמן של חצי שנה היא הספיקה לעלות על מטוס בספרד, התאקלמה בגמלא, הואשמה בריגול בלבנון, וחזרה ברכב של האו"ם לתחומי מדינת ישראל. זהו סיפורה הקטן והדי מדהים של נשרה, שהוא חלק מסיפור גדול של ניסיונות אישוש אוכלוסיית הנשרים בגמלא.

נתחיל את הסיפור בסקירת אוכלוסיית הנשרים באזורנו, לאורך השנים. לפני כ-150 שנה, ב-1864 ביקר בארצנו הכומר האנגלי הנרי בייקר טריסטרם. בנחל עמוד, נתקל טריסטרם בקינון של מאות נשרים, עזניה שחורה, פרס, ואפילו דב סורי. מאה שנים חלפו, ומ-1967 רמת הגולן היא חלק ממדינת ישראל. ניטור הנשרים בגולן החל בצורה מסודרת בשנות ה-90, כאשר בשמורת גמלא נספרו בין 150 ל-200 נשרים. המספרים ירדו בהדרגה, בעקבות הרעלות חוזרות ונשנות, במרחבי הגולן, עד שכיום חיים בגולן כ-25 נשרים בלבד.

נעמה מנספלד רשות הטבע והגנים

הניסיונות של רשות הטבע והגנים לאישוש אוכלוסיית הנשרים, כללו גרעין רבייה בחי-בר בכרמל, שימוש במדגרה מלאכותית שנועדה להעלאת מספר הפרחונים, ולפני עשור הוחל בייבוא "נשר מקראי" מחו"ל, גם מספרד, לחיזוק המין הזה בטבע הארץ ישראלי בכלל, ובגולן בפרט.

באוקטובר 2015 הובאה שלישיית נשרות ספרדיות לאקלום בשמורת הטבע בגמלא. כעבור חודשיים, במהלכם צוידו במשדרי גיי-פי-אס וטלמטריה, נבדק מצבן הפיזי והן נמצאו כשירות לשחרור. נפתח להן חלון מיוחד בכלוב האקלום, והן עפו לחופשי. שלושתן עפו במורד ערוץ נחל דליות לכיוון הכינרת, שם שהו כשלושה שבועות. שתיים מהן, שלא הגיעו למקומות שחרור המזון שלהן, ולאחר שניסיונות האכלה מקומיים לא צלחו והן סבלו מתשישות, נאספו חזרה לשמורת גמלא. השלישית הייתה שאפתנית יותר, והרחיקה עוף עד לדרום לבנון, ארבעה ק"מ מהגבול, ונמצאה על ידי אזרחים לבנונים במחצבה ליד בינת ג'בייל.

הלבנונים, שהבחינו בטבעת רישום של אוניברסיטת תל-אביב על רגלה, ובמכשיר ניווט לווייני על גבה, היו בטוחים כי תפסו מרגלת. מכשיר הגיי-פי-אס שעל גב הנשרה לא יועד לריגול כמובן, אלא לצורכי מעקב של פקחי הרשות. הפקחים בגמלא חששו לחיי הנשרה, שכן בדרום לבנון אין איסור על ציד ציפורים. החשש התאמת לאחר שהפקח של שמורת תל דן, שאדי דעבוס, ראה בפייסבוק תמונה של נשר עם תג כתף ישראלי, מוחזק בכנפיו, כפות ברגליו, ומקורו קשור, בבינת ג'בייל. שאדי העביר את המידע לשמורת גמלא, ובמקביל ניסה לשכנע את הלבנונים שלא מדובר בציד ריגול, אלא בנשרה מגמלא. מהתמונה עלה שמצב הנשרה קשה וימיה ספורים, שכן נשר שנלכד מטופל על פי רוב בצורה לא נאותה.

אלדד איתן, מנהל שמורת גמלא, שחרד לשלומה, הרים מיד טלפון ליחידת הקישור לאו"ם, שהכניסה לסיפור את האו"ם הלבנוני, ואלה פנו לצבא לבנון. צבא לבנון הגיעו לבינת ג'בייל, מצא את הנשרה, והיא הועברה לראש הנקרה, למעבר הגבול, שם חיכו לה בקוצר רוח אלדד איתן ויגאל מילר מחי-בר כרמל, שאוששו אותה והשיבו לה את רוחה. לנשרה שלום, ומי יודע, אולי היא תביא לנו את השלום. כרגע היא מתאוששת בבית החולים לחיות בר של רשות הטבע והגנים והספארי ברמת-גן. לכשתתאושש, תושב לגמלא, ונקווה שהמזל יאיר לה פנים, והיא תשחרר שוב לטבע, ותקים בית בישראל.

ומה בהמשך הפרויקט? לגמלא הועברו עוד תשעה נשרים ספרדיים, שמיועדים להשבה לטבע לאחר אישוש ואקלום. נשרים נוספים הושבו לטבע בעין-עבדת שבדרום, ובחי-בר כרמל. נקווה בעתיד לשיתוף פעולה עם המדינות השכנות בנושאים של שמירת הטבע. ולנשרים נאחל בהצלחה! בברכת צאו לדרך, אבל לא מעבר לגבול, בבקשה.

רוכבים לעבר הזריחה בהרי הגולן והגלעד, מרץ 2016.
צילומים: אילן שחם

סינגל יער שוויץ

תומר חלי

שביל אתגרי ראשון מסוגו באזור, לאופני שטח, נפרץ לאחרונה על ידי קק"ל, בשיתוף משרד התיירות. השביל, הקרוי גם סינגל (יחיד), 40-60 ס"מ רוחבו, מיועד לרוכבי שטח מיומנים ומתחילים כאחד, ומהווה מקור טהור לאדרנלין. לאחרונה הסתיימו עבודות הפריצה והסימון. השביל, פרי יוזמת רוכבים מטבריה וסובב כינרת, בהם שמוליק אחיטוב, תומר חלי, ואלמוג מונסטרסקי, הוא מעגלי, אורכו כ-14 ק"מ, והתוואי שלו עובר בשלוחות המזרחיות של רמת פורייה, ממנה נשקפים במלוא הדרם, הכינרת, החרמון, והרי הגולן. השביל מתאפיין בקטעים מהירים וזורמים, ובקטעי טיפוס קצרים ומאתגרים. מתכנני הסינגל הכשירו לאורכו פינות חמד לתצפית ולקפה. יוזמי ומובילי הסינגל מציינים, כי מדובר באטרקציה תיירותית וקהילתית, שתסייע בהעצמת תרבות ספורט רכיבת האופניים בסובב כינרת, ותמשוך מאות רוכבים ומטיילים מכל קצות הארץ במהלך השנה. לדבריהם, כבר היום, עם פרסום הסינגל באתר קק"ל, ניתן לפגוש לאורך המסלול ובנקודות התצפית רוכבים ממרכז הארץ ומדרומה, שנהנים מהמסלול המיוחד ומהנוף הבראשיתי הנחשף בינות לחורש ולסלעי הבזלת הגדולים.

פריצת הסינגל על ידי מפעיל ה"מיני באגר", אחמד שחאדה

רוכבים ממרכז הארץ בסינגל יער שוויץ, מרץ 2016

היסטוריה חסידיית טבריינית בת 230 שנה

בית הכנסת החסידי העתיק ב"חצר היהודים" בטבריה, משקף את קורותיו של היישוב היהודי בגליל מאז שלהי המאה הי"ח ועד ימינו

ד"ר ראובן גפני

בישראל של ראשית המאה ה-21, אין בתי כנסת רבים שניתן לומר עליהם בוודאות כי הם פועלים במשך כמה מאות שנים ברציפות, עד

ימינו אנו. בתי הכנסת העתיקים בירושלים דוגמת בית הכנסת "החורבה", וארבעת בתי הכנסת הספרדיים ניטשו עם נפילת הרובע היהודי במלחמת העצמאות, ושוקמו רק לאחר כמה עשרות שנים; כך גם בית הכנסת "אברהם אבינו" בחברון, שניטש באמצע שנות השלושים וחודש רק כארבעים שנים מאוחר יותר, ובית הכנסת "הרמח"ל" בעכו, שפסק אף הוא מלפעול בתקופת המנדט. אפילו על בית הכנסת העתיק והמיוחס בפקיעין לא ניתן לומר כי פעל ברציפות מאז ייסודו ועד היום, בעיקר בשל העובדה שמאז שנות השלושים ועד לשנים האחרונות לא פועלת במקום קהילה של ממש.

יוצאי דופן מבחינה זאת הם אחדים מבתי הכנסת העתיקים בצפת דוגמת בית הכנסת האר"י הספרדי ובית הכנסת של רבי יצחק אבוהב ומספר בתי כנסת בחצר היהודית העתיקה של טבריה, הפועלים ברציפות, או כמעט ברציפות, החל מהמאה הי"ח. אלא שבעוד שבתי הכנסת הצפתיים זוכים לאורך עשרות השנים האחרונות ליחסי ציבור יעילים במיוחד, והופכים לאיטם לאתרי תפילה, לימוד ותיירות, ניצבים בתי הכנסת העתיקים של טבריה עד היום כמעט בקרן זוית, ואינם זוכים, כך נדמה, להתייחסות הציבורית והמנהלית ואולי אף לתמיכה הכלכלית שהם ראויים לה.

במתחם השכונה היהודית העתיקה בטבריה, המצויה בסמיכות לחומת העיר הדרומית, בין הכינרת והטיילת הצמודה אליה לבין המרכז העסקי של העיר פזורים מספר בתי כנסת נושנים, פעילים במידה זו או אחרת, שהבולטים שביניהם הינם בית הכנסת הספרדי "עץ החיים" (המכונה גם אבולעפיה); בית הכנסת "הסיניור" (שעובר תהליכי שימור ושיקום בשנים האחרונות); בית הכנסת של חסידי בויאן; ובית הכנסת של חסידי קרלין, שייסודו לפני כ-230 שנה, והעומד בליבה של רשימה זו.

מצפת לחופה של הכינרת: ייסוד היישוב החסידי בטבריה

ראשוני החסידים הגיעו לארץ ישראל במספר שיירות בעשורים האחרונים של המאה הי"ח, ככל הנראה מכמה סיבות: הרצון המסורתי לעלות לארץ הקודש ולהתקרב לאתריה המקודשים; הרצון להקים לראשונה קהילה חסידית בארץ ישראל, שאולי תהפוך לימים למרכז החסידי בעולם כולו; והרצון להתרחק במידת האפשר מן המחלוקות ההולכות וגוברות בינם לבין מתנגדיהם בעולם היהודי, שהוכרו באותה העת כבר בכינוי "המתנגדים".

כאמור, עליית החסידים לארץ בתקופה זו, נערכה בכמה שיירות נפרדות, שבראש אחת מהגדולות שבהן שמנתה ככל הנראה כ-300 איש עמד הרב מנחם מנדל מויטבסק, הרמ"מ, שהיה בן הדור השלישי למנהיגי החסידות. הרמ"מ היה המנהיג המוכר ביותר של החסידים ברוסיה הלבנה, והיה זה טבעי למדי שעם בואו ארצה, יהפוך למנהיגם של כלל החסידים בארץ, שטרם חולקו ל"חצרות", על פי ארץ המוצא, כפי שהתרחש מאוחר יותר.

ר' מנחם מנדל ותלמידיו לא ניסו להתיישב בירושלים עם בואם לארץ, בשל החובות הכבדים שהותירה מאחוריה הקהילה האשכנזית בירושלים, כשישים שנים קודם לכן, והאיסור העות'מאני ליצירת קהילה אשכנזית חדשה בעיר עד סילוק החובות. לפיכך פנו החסידים אל הגליל, בעיקר לצפת, ואולי אף לפקיעין לתקופה קצרה. הגליל עצמו משך אותם בשל הקשר שבינו ובין עולם הקבלה, בעיקר בשל פעילותם בצפת של האר"י ותלמידיו, מאז ראשית המאה ה"ז ואילך. כך התיישבו החסידים בצפת, וביקשו להקים בה את קהילתם המרכזית בארץ. אלא שעד מהרה התגלעו גם בצפת בעיות שונות: עימותים עם השלטונות העות'מאניים, וככל הנראה גם עם חלק מהקהילה האשכנזית המקומית והוותיקה בעיר. משום כך עבר ר' מנחם מנדל עם רבים מתלמידיו לטבריה, והתיישב בה בשכונה היהודית שהתפתחה בעיר, מאז הוזמן ר' חיים אבולעפיה לחדש את היישוב היהודי בטבריה, סביב שנת 1740. כך נוסדה הקהילה האשכנזית בטבריה, הקיימת בה עד היום, כ-240 שנה מאז הגעתם לעיר של ר' מנחם מנדל ותלמידיו.

* ד"ר ראובן גפני
מרצה במחלקה
ללימודי ארץ ישראל
במכללת כנרת

**בשכונה היהודית
העתיקה בטבריה,
פזורים מספר
בתי כנסת ישנים,
שהבולטים
שביניהם הינם
בית הכנסת
הספרדי "עץ
החיים", בית
הכנסת "הסיניור",
בית הכנסת של
חסידי בויאן;
ובית הכנסת של
חסידי קרלין,
שעומד בליבה
של רשימה זו**

בית הכנסת.
צילום: מוטי אביעם

מקהילה ראשונית לבית כנסת של קבע

בשנים הראשונות לאחר הגעתם לטבריה, התפללו החסידים (שמספרם לא עלה כנראה על כמה עשרות), בבית תפילה זמני לצד בית הכנסת הספרדי הגדול, וככל הנראה גם בביתו של ר' מנחם מנדל עצמו, שהוסב לבית תפילה בכל יום מחדש. ואולם, לאחר שנים אחדות החליט הרמ"מ לפעול להקמת בית כנסת של קבע, וכך נבנה בשנת 1786 הבניין בן שלוש הקומות, שבו שכן ביתו הפרטי, ובית הכנסת החסידי שהנהיג. זאת, בהתאם לרצונו לקבוע "בית כנסת סמוך לשולחנו". דבר הקמת בית הכנסת הקבוע הראשון של החסידים בארץ ישראל הגיע עד מהרה גם לקהילות חסידיות בגולה, שעמדו בקשר עם חסידי ארץ ישראל הראשונים, שמחו מאוד על קביעת היתד החסידית הראשונה בארץ, ולאורך השנים אף תמכו באופנים שונים בבית הכנסת ובאחזקתו.

ואולם, ר' מנחם מנדל עצמו לא זכה ליהנות מבית הכנסת שייסד, שכן שנתיים לאחר הקמתו, ב-1788, נפטר לבית עולמו. את הבית, ובו בית הכנסת, הוריש לבנו, כדי שימשיך לשמש בית הכנסת החסידי המרכזי בעיר. הוא הותיר אחריו חובות לא קטנים, בשל הפעילות הציבורית הענפה שבה עסק, אולם חסידיו בחו"ל ובראשם ר' שניאור זלמן מלאדי, מייסד חסידות חב"ד פעלו לכיסוי חובותיו ולאחזקת בית הכנסת.

בית הכנסת, שפעל כסדרו עד שנת 1837, נפגע קשות ברעש האדמה הגדול שזעזע את אדמת הגליל. חלקו העליון של הבניין, שבו פעל בית הכנסת, ניטש ופסק מלפעול. עם זאת, לא ברור האם עבר לפעול באופן כזה או אחר בקומה התחתונה של הבניין, שעמדה עדיין על תילה, או פסק מלפעול לחלוטין למשך כמה שנים. כך או כך, יש להניח שהמבנה (או אתרו) המשיך לשמש אבן שואבת למבקרים, שביקשו להכיר את המקום שבו קבעה החסידות את מקומה הראשון הקבוע בארץ ישראל.

ממרכז כלל חסידי לבית הכנסת הקרליני

בשנות השישים של המאה הי"ט, פנו החסידים בטבריה למשה מונטיפיורי, בבקשה כי יסייע להם הן מבחינה כספית והן מבחינה מנהלית, מול השלטונות העות'מאניים בשיקום ובבנייה מחדש של הבניין כולו, כדי שישוּב לפעול במתכונת שבה פעל בראשיתו. באותן שנים החל היישוב החסידי בטבריה מתפצל לראשונה לקהילות שונות על פי ארצות המוצא וקהילות האם של החסידים השונים וכך הוקם בעיר גם מניין מיוחד של חסידי קרלין. מוצאה של חסידות זו ברוסיה הלבנה, ובין החסידים בעיר היו כמה וכמה שנמנו על אנשיה.

בשנת 1869 רכשו חסידי קרלין בטבריה את חורבות בית הכנסת העתיק של ר' מנחם מנדל מויטבסק, שככל הנראה רק קומתו התחתונה נותרה על תילה. מיד לאחר מכן החלו פועלים בארץ ובחו"ל לגייס הכסף הדרוש להקמתו מחדש של בית הכנסת, ואולם זו נעשתה בשלבים, והסתיימה רק בשנת 1890. מאז ואילך, במשך עשרות שנים, המשיך בית הכנסת למלא את תפקידו, הן כבית כנסת חסידי טברייני כללי, והן כמרכז של חסידי קרלין המקומיים. גם עם החרבת מרבית הרובע היהודי של טבריה, במהלך שנות החמישים, נאבקו החסידים על הותרת הבניין על כנו, ובסופו של דבר אכן נותר בית הכנסת עומד, לצד כמה מבתי הכנסת הנושנים האחרים.

ברבות השנים החלה לפעול במקום ישיבה של חסידות קרלין, שתלמידיה מגיעים מקהילות של חסידות ברחבי הארץ, והיא פועלת במקום גם היום. עם זאת, ניתן לבקר ולהתפלל במקום ללא קושי, ורבים עושים זאת בחודשי הקיץ, או בחופשות החגים. בבית הכנסת עצמו ניתן להבחין יותר מכל, בארון הקודש הגבוה והייחודי המפאר את אולם התפילה הקטן, שרק בודדים כמוהו ניתן למצוא בארץ ישראל. מבחוץ ניתן להבחין בנקל בשלבי בנייתן השונה של הקומות השונות, ובתוספות השונות שנוספו למבנה לאורך השנים. גם כיום קבועה על הבניין אבן הקובעת כי אכן זה היה מקום תפילתו וביתו של רבי מנחם מנדל מויטבסק.

בית הכנסת פועל בבניין ששוקם בשלהי המאה הי"ט, ועל כך יש לברך. עם זאת, בניין זה כמו כלל שרידי החצר היהודית הסובבת אותו ממתינים לפיתוח כולל ושלם של הסביבה, המספרת את סיפורה של כלל הקהילה היהודית בגליל, במאות השנים האחרונות, ובעיקר זו החסידית.

בשנת 1869
רכשו חסידי
קרלין בטבריה
את חורבות בית
הכנסת העתיק
של ר' מנחם
מנדל, ומיד
החלו פועלים
בארץ ובחו"ל
לגייס הכסף
הדרוש להקמתו
מחדש. זו
נעשתה בשלבים,
והסתיימה רק
בשנת 1890

מזון מן הטבע

בשנה-שנתיים האחרונות חלה התעוררות בתחום הליקוט, אם לא כמקור מזון עיקרי, הרי לא נפסיק לקנות בסופרמרקט, לפחות כצורת בילוי וכתיבול שיכול להעשיר כל טיול בטבע וכל ארוחה

ליקוט צמחי בר למאכל תפס מקום מרכזי באספקת המזון של האדם משחר קיומו.

לילך מוצפי-הראל

במאות האחרונות הלך מקום זה וקטן, עם התכנסות בני האדם בערים, ועם התפתחות החקלאות המתועשת ותעשיית המזון, שיצרו שפע של מזון ארוז ומעובד מחד, וחוסר נגישות לשטחי בר מאידך.

עם זאת, בשנה-שנתיים האחרונות חלה התעוררות והתחדשות בתחום הליקוט, אם לא כמקור מזון (שהרי לא נפסיק לערוך קניות בסופרמרקט), אז כצורת בילוי וכתיבול שיכול להעשיר כל טיול של שבת בטבע, וכל ארוחה יומיומית, או חגיגית. בלכתנו בטבע, רבים מבין הצמחים בהם ניתקל הינם אכילים. יתרה מזאת, מבין צמחי הבר האכילים אפשר למצוא כמה וכמה צמחים שהם קרובי משפחה או אבות-קדמונים של ירקות ופירות מתורבתים, שאנו צורכים על בסיס יומיומי.

בחורף, הצמחייה הירוקה השופעת יכולה לספק כמויות מזון לא מבוטלות. עלים ירוקים כמו חלמית (חוביזה), חרדל, עולש, ואפילו סרפד, היוו (ובמקומות מסוימים, עדיין) חלק מרכזי בתזונה המקומית המסורתית. הם גדלים בכל מקום, גם בתוך היישובים ובגינות, ומצויים בשפע כך שקל מאוד ללקט מהם ולשלב אותם בתפריט היומיומי.

אבל בתחילת הקיץ, כשכל הצמחייה העונתית כבר פרחה והתייבשה, נדמה שעונת הליקוט "נגמרה". כשיוצאים החוצה הכול נראה צהוב, ולא ממש נראה כמו משהו שאפשר לאכול. אבל מסתבר שגם בעונת הקיץ אפשר ללקט צמחים אכילים רבים, וגם אם לא יניבו כמויות מזון גדולה, הרי הם יכולים בהחלט לתת תיבול ושדרוג לכל ארוחה.

אז מה מלקטים בקיץ?

עלים ירוקים:

- כף האווז: אחד הצמחים המאחרים לצמוח ולהוריק. כף-אווז הגינות, הוא צמח בר טעים ממשפחת הסלקיים. העלים שלו, שצבעם ירוק-אפרפר, מזכירים בטעמם תרד או עלי סלק, ובדומה להם ניתן לבשלהם או לשלבהם בקציצות ירק, ואף לאכלם טריים. שמו של הצמח ניתן לו בשל דמיון צורת העלה לכף רגל של אווז, ואחד מסימני הזיהוי שלו הוא מעין "קמח" לבנבן בצד האחורי של העלים.
- כרפס הביצות: צמח רב-שנתי שגדל בנחלים, במים רדודים, ועל הגדות. ניתן ללקט ממנו כמעט כל השנה, מכיוון שלאחר הפריחה צמיחתו ממשיכה והוא מתחדש. הכרפס הוא אב הבר של הסלרי התרבותי, וכמוהו מצוין לתיבול סלטים ומרקים.

זרעים:

- חרדל: את החרדל התעשייתי הנמכר בשווקים מפיקים בעיקר מזרעיו של ה"חרדל שחור", אולם גם מזרעיהם של החרדל הלבן וחרדל השדה, שני מיני חרדל נפוצים ומקומיים הגדלים בארצנו. לזרעים יש חריפות וארומה של חרדל, ובכתישתם, יחד עם חומץ ומרכיבים נוספים, ניתן לקבל ממרח חרדל-גרגרים טבעי תוצרת בית (ראו מתכון). אפשר גם לקלות אותם שלמים, ולהשתמש בהם כמויות שהם לתיבול. מכיוון שהחרדל מצוי בשפע כה רב, מומלץ ללקט כמויות נאה של זרעים אותם ניתן לשמור בצנצנות אטומות לשימוש כל השנה. התרמילים בהם מצויים הזרעים, מעט קוצניים ויש ללקטם בהירות. כדי ללקט כמויות גדולה יש לאסוף את התרמילים היבשים לתוך שקית או קערה גדולה, למעוך אותם עד שייפתחו וישחררו את הזרעים. אז יש להעבירם למגש גדול, ולהפריד את המוצץ

* הכותבת היא מומחית לליקוט צמחי בר אכילים, קיימות, ותזונה אקולוגית.

כתישת זרעי חרדל. צילום: לילך מוצפי הראל

מתכון לממרח חרדל-גרגרים ביתי:

מרכיבים: 5 כפות זרעי חרדל מלוקטים; 4 כפות מים; 3 כפות חומץ תפוחים, או חומץ בן-יין; 2 כפיות דבש; 1 כפית שטוחה מלח.

הכנה: כותשים מעט את זרעי החרדל במכתש ועלי, או במטחנת תבלינים, מוסיפים את שאר המרכיבים, ומערבבים היטב. מעבירים לצנצנת מעוקרת ומאחסנים במקרר.

ליקוט צמחיה.
צילום: נטלי זאבי

הצמחיה השופעת בחורף, יכולה לספק כמויות מזון לא מבוטלות. עלים ירוקים, כמו חלמית, חרדל ועולש, שהיוו (ובמקומות מסוימים, עדיין) חלק משמעותי בתזונה המסורתית, גדלים בכל מקום, כך שקל מאוד ללקטם ולשלבם בתפריט היומי

הכנת מאכלים. צילום: נטלי זאבי

גם בעונת הקיץ אפשר ללקט צמחים אכילים רבים, וגם אם לא יניבו כמות מזון גדולה הרי הם יכולים בהחלט לתת תיבול ושדרוג לכל ארוחה. כך כף האווז, כך כרפס הביצות, וכך גם החרדל והשומר, שניחוחו נפלא והוא מומלץ בעיקר לנשים מניקות ולפעוטות

על ידי זרייה לרוח הזרעים הכבדים יפלו חזרה למגש, בעוד המוץ יתעופף ויותר חופן זרעי חרדל נקיים.

• שומר: בעל ריח אניס מובהק וטעם לוואי מתקתק. את עלי השומר מלקטים בעיקר בחורף. במטבח הערבי מוסיפים אותם לתבשילי עדשים ובשרים, ואפשר לשלב אותם גם כתוספת מרעננת לסלט. בקיץ, לאחר הפריחה והתייבשות הצמח, ניתן ללקט את זרעיו. חליטה מזרעי שומר, בעלת ניחוח נפלא וטעם מצוין, יכולה לעזור מאוד בהקלה על גזים וכאבי בטן, ומומלצת במיוחד לנשים מניקות ולפעוטות.

פירות:

• תאנה: את פרי התאנה המתוק והעסיסי אין צורך להציג. התאנה היא אחת משבעת המינים בהם נתברכה ארץ ישראל, וידוע כי כבר אלפי שנים קיימים זני בר של תאנים בארץ. התאנה אוהבת מים, ולכן תימצא לעיתים קרובות בגדות נחלים ולצד מעיינות. כיום, חלק מזני התאנים שנמצא בטבע הינם פליטי תרבות, ומקורם בבוסתנים נטושים שניטעו בעבר. ישנם זנים רבים של תאנים, מתאנים ירוקות עסיסיות ונוטפות דבש, ועד תאנים סגולות ויבשות בעלות טעם עדין יותר. ניתן לאכלן טריות (אם כי רצוי לחצות את הפרי לפני כן, על מנת לוודא שאין בו תולעים), וניתן, כמובן, לייבש אותן על גבי רשת בימים חמים ולשמר אותן כך לתקופה ארוכה. התאנים נחשבות כמזינות ביותר עשירות בסידן ובמינרלים חיוניים נוספים, ובאופן מסורתי ניתנו לנשים לאחר לידה לחיזוק ולהגברת ייצור חלב-אם.

ליקוט היא חוויה מיוחדת, בכל עונה. ללכת בטבע ולדעת שיש שם אוכל, להושיט את היד תוך כדי טיול ולמצוא משהו לנשנש, או לצאת לשטח הלא-מטופל הקרוב לבית ולחזור למטבח עם קערה מלאה כל טוב, כל אלה מעלים את תחושת החיות ומחברים אותנו לאינסטינקטים בראשיתיים, שעוד צפונים בנו, אי שם בין שלל המסכים והמותגים המקיפים אותנו ביומיום.

ליקוט היא מיומנות הדורשת התבוננות, האטה של הקצב לרגע, וגם קצת ידע ולימוד שיאפשרו לנו להבחין בין הצמחים הראויים למאכל, לבין אלו הרעילים. על מנת להעמיק את הידע ולוודא שאנו יודעים לזהות כהלכה את הצמחים לפני אכילתם, מומלץ לצאת לסיור ליקוט עם מדריך מוסמך ומנוסה, או להתלוות למומחה המכיר היטב את הצמחים.

חשוב לציין כי חל איסור על ליקוט צמחי בר בתחומי שמורת טבע, וכן על ליקוט צמחים מוגנים.

צילום: סיון חודי

קפה בשמורה

באחד הימים החמים של תחילת יוני, חיפשתי מקום יפה לקפה, שיתאים גם לימי החום הכבדים של עמק הירדן. תוך כדי סיור עם מפקח האזור, הגענו לשמורת הטבע נחל יבנאל, והמקום קסם לי. פנינת חמד שופעת צל, נחל זורם, ואפשרות לשכשך במים הקרירים. אז כל מה שאתם צריכים לעשות זה להגיע למקום, להוציא את ערכת הקפה, האבטיח וליהנות. דרכי הגעה לשמורה: לפני שער הכניסה לקיבוץ כינרת, יש לפנות שמאלה, לנסוע ישר עד שכמעט מגיעים לצומת טי. וכמה מטרים לפני הצומת, יש לפנות ימינה עד לשמורה. וזיכרו, המקום שמורת טבע ויש להתנהג בהתאם.

הפסקת קפה

סיון חודי

אגף חינוך, קהילה והסברה

הקוראים מוזמנים לפתור את החידה בעזרת התמונה, ולאתר את המקום שנמצא ברחבי אגן ההיקוות של הכינרת. את הפתרון יש לשלוח לאתר האינטרנט "שער לכינרת" www.kineret.org.il בין הפותרים נכונה יוגרל פרס. בהצלחה

הנה החידה:

ראשוני יושבי הקבע ואחרוני החיים בטבע קודמינו טחנו שם קמח אנחנו בנינו קו מתח מנועי אניות לבטן ההר הכנסנו מים חיים לתושבי ההר הבטחנו

**כתב: רון לביא
צילום: גיא קולר**

חוף צמח

היאופסה שלכם בכינרת

פארק מים על שפת הכינרת
מגלשות מים, קמיקזה, בריכת מים לפעוטות ועוד...

חוף רחצה מוכרז ומסודר בחוף שירותי
הצלה ועזרה ראשונה. שירותים ומלתחות עם מים חמים.

מתחם קמפינג גדול על הדשא
משולב עם פארק מים ובריכת פעוטות, כסאות, שולחנות, מתחמי צל גדולים, חיבור לחשמל, תאורה, שירותים ומקלחות עם מים חמים וחוף ים מוכרז. מתחם VIP לימי כיף לקבוצות וחדרי אירוח הצופים לכינרת

אטרקציות
ספורט ימי מגוון: אבובים, בננות, קיאקים וסירות פדאלים.

חוף צמח מבטיח להעניק לך את השרות הטוב ביותר!

נחמיה בוזגלו,
המנהלה ובי מות היוצרים

טלפון - 04-6752426, 04-6752440 פקס - 04-6752425 hof-zemach@bezeqint.net ת.ד 1608 טבריה

דפוס כנרת 04-6797777

ASHIKAR

אשקר חו"ל - חברה לתשתיות בע"מ

תשתיות וכבישים | עבודות צנרת וניקוז
| ניקוז תת קרקעי | בטונים ומעבירי
מים | דרכים חקלאיות ודרכי מים |
הכשרת שטחים חקלאיים
וגדודיות

**בשרותנו צי כלים מהחדשים
ביותר וממיטב היצרנים:**
באגרים, משאיות רכינה,
משאיות הובלה, מעמיסי כף,
מפלסות - גריידר, מכבשים,
מחפרונים, מגרסה ניידת

שרות אחיין ומקצועי

כפר פסוטה ת.ד. 124
טל' 04-9870307
פקס' 04-9870193

סניף צומת כח
טל' 04-6903252
פקס' 04-6903242

